НҮХЭД ХОНИШОД, МЭРГЭЖЭЛТЭД! Август, сентябрь һарануудта

ҮХЫ ХОНИДОО ЗААБОЛ ҮРЭЖҮҮЛХЭ БАЙҺАНАА БҮ МАРТАГТЫ

БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

40-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№183 (10244) | 1963 оной августын 4, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

* * *

Хони үрэжүүлгэ— харюусалгатай хэрэг

...икын колхоз, совхозуудай ...й хүдэлмэридэ тон харюу-...үе—хонидые үрэжүүлгэ за-...хадаа удха шана-...талаар хабарай тарилгын ...тэйл жэшээтэй байһаниинь

...ээ тэрээндэ һайнаар бэл-...рэжүүлгые зүбөөр эмхидхэ-...һан лэ хонишод, мэргэжэл-...хын хүтэлбэрилэгшэд хони-...саг соонь ороондо оруулжа ...ээшэ. Энээниие түрүүшүүлэй ...шэл гаршалжэ үгэнэ.

...ээ жэл бүри хонин бүхэнһөө ...абажа түлжүүлдэг бэрхэ хо-...үйлэдбэриин управлени бү-...олон бии. Баргажанай Карл ...нэрэмжэтэ колхозой аха-...хонишон Шалсама Цыремпи-...Борьёогой совхозой суута хо-...Дашацырен Дуринов, «Эр-...совхозой ахалагша хонишон, ...с Ажалай Герой Балдама ...ва болон бусад түрүүшүүлэй ...отарануудта жэлдээ хонин ...хурьга заатагүй түлжүү-...

...түрүүшүүлэй хүдэлмэриин ...онсо өөрэ илгаань юун бэ ...тэдэнэр хонидоо ороондо һай-...бэлдэжэ, эгээн зохид сагта, ...шанартайгаар үрэжүүлдэг зан-... Эдэ отарануудта техник-...үлэгшэдээр хонишод өөһэдөө ...даг болонхой.

...гэбэшье юрэнхы дээрээ энэ ...хүдэлмэри хангалтагүйгөөр ...гэдэнэ. Имагтал энэ шалта-...боложо республикын кол-...совхозууд жэлдээ 100 хонин ... оройдоол 60—70 хурьга ...бшуу.

...алдуу эндүү гаргаһан дээ-...хонид олоороо һубайрна гээ-...һэн түрүүн олохон хонишод ...хүдэлмэриин эхилтэр хони-...ргалуулжа, хүшэ абхуулжа ...гүй. Тамир муутайдаа үрэ-...гдэһэн хонид хээли абанагүй ...гү, али хээлинь һая бүрилдэ-...айха үедөө һалашана ха юм.

...ушарта ототой болоһон хонид ...огоо илгагдажа үрэжүүлэгдэнэ-...искусственнэ үрэжүүлгэ хэхэ ...наринаар сахигданагүй. Ото-...һан хонидые үглөөгүүр, үдэ-..., сүүдхэдээ заатагүй хоёр да-...рэжүүлхэ гэһэн эрилтэ хангаг-...й. Зарим үрэжүүлгын пункт-...һалан муухай, хусын үрэ ...аха тусхай байра түхеэрэгдөө-...дайдаг.

Эдэ бүхы дутагдалнуудые саашадаа тэсэжэ байхын аргагүй. Түүхэтэ долоон жэлэй түсэбые хони үсхэбэрилгөөр дүүргэхын тула эхэ хонидой һубайрха ябадалые эрид түргэн усадхаха хэрэгтэй.

Мүнөө жэлдэ республикын колхоз, совхозуудта 845 мянган хонид үрэжүүлэгдэхээр хараалагданхай. Энэмнай ехэ харюусалгатай хэрэг болоно.

Теэд ажахынуудай хэр бэлэдхэлтэйгээр энэ шухала хэрэгые угтажа байһыень шалгажа үзэхэдэ, олон дутагдалнууд ушарна. Илангаяа хонидые бэлшээн таргалуулха талаар оролдолго бага гаргагдана. Хонид үглөөгүүр оройтожо бэлшээридэ гаргагдаад, үдэшэлэн эртэ хаагдана. Отарын хонид хубаарилагдангүй, нэгэ газарта дан олоороо бэлшээгдэнэ. Хяагтын, Зэдын үйлэдбэриин управленинүүдэй ажахынуудта хонидые үһаар дутааха ябадал гарана. Зарим газарта эхэ хонид минеральна тэжээлээр хангагданагүй.

Хяагтын үйлэдбэриин управлениин «Эрдэм» колхоз энэ жэлдэ 100 хонин бүриһөө оройдоо 38 хурьга түлжүүлээ. Бүхы эхэ хонидой хахадынь шахуу һубайршоо һэн. Колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Шагдыров, зооветмэргэжэлтэд, эндэхи олон хонишод энээнһээ ямаршье һургаал абангүй, урда жэлнүүдэйнгээ алдууе дахин дабтажа байһаниинь тэмдэлтэй. Һаяхан эндэ шалгажа үзэхэдэ хонидой искусственнэ үрэжүүлгын пунктнууд бэлэн болоогүй, хонидынь саг соогоо хурьгадһаа һалгаагдаагүй байһан дээрэһээ тамираар һула байшоо.

Мүн иимэрхүү дутагдалнууд Улаан-Үдын, Хориин үйлэдбэриин управленинүүдэй Онохойн, Үдын совхозуудта ушарна.

Мал ажалайнгаа энэ шухала һалбариие хүгжөөхэ хэрэгтэ иимэ харюусалгагүйгөөр хандажа байһан хүнүүдтэ шанга эрилтэ табиха саг ерээ. Парткомууд, үйлэдбэриин управленинүүд хонидой үрэжүүлгые түргэнөөр, һайнаар үнгэргэхын тула шухала хэмжээнүүдые дары түргэн абаха болоно.

Ажахы бүхэндэ эхэ хонидой отарануудые һайн бэлшээреэр хангажа, тэдэнээ оролдосотойгоор адуулха эрилтэ табигдана. Мүн бэдэрдэг хусануудые һайнаар эдеэлүүлжэ, зүбөөр хэрэглэхэ шухала.

Искусственнэ үрэжүүлгын пунктнуудые зохидоор түхеэрхэ, бүхы хэрэгсэлнүүдээр бүрин хангаха гээшэ ехэ удха шанартай. Тэндэ арюун сэбэр, үрэ хадагалхада таарамжатай байратай байха зэргэтэй. Хориин үйлэдбэриин управлениин ажахынуудта табан хони нэгэ доро үрэжүүлхэ станок хэрэглэгдэдэг болоо. Энээниие хаа хаанагүй дэмжэхээр байна.

Ототой болоһон хонидые илгахада саг ехэ алдагдажа, үглөө үдэшын һэрюундэ малые адуулхада һаад болодог. Ушар иимэһээ ототой хонидые илгаха тусгаар хорёо түхеэрхэдэ зохид. Манай газетын мүнөөдэрэй номерто иимэ хорёо яажа барибал һайн бэ гэжэ харуулагдана. Тэрэниие колхоз, совхоз бүхэндэ хэрэглэмээр. Гадна үглөөгүүр үрэжүүлэгдэһэн хонидые бүхы һүрэгтэй нилүүлэнгүй, үдэшэ болотор амяарнь адуулхада һайн. Юуб гэхэдэ, тэдэ хонидые үдэшэлэн дахин үрэжүүлхын тула илгаха хэрэггүй болоно.

Һайнаар үрэжүүлгэ хэжэ, олон хурьга абаһан техник-үрэжүүлэгшэдые, хонишодые материальна талаар урмашуулха гурим олон ажахынуудта тогтоогдонхой. Тэрэнэй ёһоор хүнүүдтэ нэмэлтэ түлбэриень үгэхэ, энэ жэлдэ һайнаар үрэжүүлгэ хэхэ арга нүхэсэл тэдэндэ олгохо гээшэ колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй нангин уялга мүн.

Нэгэ отарын хонид 30—35 үдэрэй туршада үрэжүүлэгдэжэ дүүргэгдэхэ зэргэтэй. Зүгөөр колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд хонидой тамирыень харалсажа, малай байра, тэжээлыень анхаралдаа абалсажа, али отарын хонидые хэзээ үрэжүүлхэб гэһэн тодорхой график зохёохо ёһотой. Тиихэдээ хонидой үрэжүүлгые гол түлэб август, сентябрь һаранууд та дүүргэхээр хараалхада һайн байһаниинь дүй дүршэл дээрэһээ харагданхай.

Түрүү хонишодой дүй дүршэл дээрэһээ харахада, тэдэнэр ототой хонидые хэдэн дахин илгажа, зарим хонидые 3—4 дахин искусственнэ аргаар үрэжүүлдэг заншалтай. Энээниие дэмжэжэ, бүхы хонидоо имагтал искусственнэ аргаар үрэжүүлжэ шадабал һайн гээшэ.

Үйлэдбэриин управленинүүдэй, хүдөөгэй үйлэдбэриин парткомуудай хүдэлмэрилэгшэд хони үрэжүүлгые үдэр бүриингөө анхарал хиналтада абажа, ерэхэ жэлэй түрүүшын кварталда хонин бүриһөө хурьга заабол абаха зорилгоёо хонишодой бэелүүлхэдэнь бодото туһаламжа хүргэхэ үүргэтэй.

[С]илос даралга, үбһэ хуряалга дээрэ машина-техникэеэ бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглая

ГЕКТАР БҮРИҺӨӨ—8-10 ЦЕНТНЕР

...жалга тосхонһоо баруун ...шоо гурба модоной га-...та Хотогор гэжэ нютаг ...додог юм. Эндэ совхозой ...дэхи отделениин 1-дэхи ...бригада хүдэлдэг (брига-...рынь Федор Романович ...йцев). Газаа бага саг-...н бороо дуһаална. Бидэ ...һэ һүрилжэ байһан хү-...үдэй хажууда ошожо, ...бригадир нүхэр Зайцевтай ...уулзахадамнай, тэрэ мэ-...г сооһоо нэгэ юумэ ...һад, һүрилэгдэжэ байһан ...һэн дээгүүрээ сасана.

— Энэ юугээ хаянабта,— ...жэ асуубабди.

— Һаянай бороо орожо ...ал һаалта хэнэ. Бороо-...й тэмсэнэбди. Энэмнай ...алай эдидэг хара дабһан ...а. Бороогой ороходо даб-... сасажа байгаад һүрил-...дэ, үбһэн гутадаггүй юм. ...нсашье дабһан бэшэ, ха-...н уляаһанай набшаһан ...ал туһатай. Нэгэ тонно үбһэндэ 3—4 килограмм дабһан орохо. Үглөө, нүгөөдэрһөө нэгэ звеногой зарим хүнүүд бороогой ороходо халаахай, бургааһанай набшаһа, наран сэсэг сабшажа, силос дарахамнай,—гээд бригадир Федор Романович хөөрэнэ.

Бригада хоёр звено боложо һалана. Звеное даагшад: КПСС-эй гэшүүн Лубсан Дымбрылов, Бабасан Будаев гэгшэд. Нэгэ звеногойнь хүдэлмэри оньһожоруулагдаһан. Бригадада зуугаад хүн шахуу хүдэлнэ. Гадна бригадын сабшалан дээрэ үбһэ һүрилдэг 1 түхеэрэлгэ, тракторна 2 нагшуурга, косилка, тармуур, 2 морин тармуур. Мүнөө үбһэнэй бригада 500 центнер үбһэ сабшаад, һүрилөөд байна. Тэдэнэр дундаа зэргээр гектар бүриһөө 8—10 центнер үбһэ хуряажа, сентябриин нэгэн болотор үбһэ хуряалгаяа дүүргэхэ зорилготой.

Звенонуудай хоорондо социалис мүрысөөн эмхидхэгдээ. Арба хоноод лэ дүнгүүдыень согсолжо байхаар шиидэнхэй. Үбһэ хуряалгада ябагшадта 10 хоног соо 800 центнер һайн шанартай үбһэ хуряажа абаа һаань, нэгэ хонин—шан бригададань үгтэхэ.

Иимэ гурим тогтоогоод байхада хүнүүд һайнаар хүдэлнэ. Тиигээд түрүүшын үдэрһөө бороотой байжа, хүдэлмэри ехэ һаатаад, бригада хонин шанда хүртөөгүй байна.

Нүхэр Зайцевай бригадын түрүүшүүлые нэрлэбэл Дмитрий Цыретаров, Спиридон Каратуев, Доржо Галсанов, Гомбо Санкиров гэгшэд болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Үбһэ һүрилдэг түхеэрэлгэдэ Базарсада Цыбиков хүдэлнэ.

С. Балдуевай
фото, текст.

ХОНИШОН, ӨӨРЫНГӨӨ ОТАРА ДЭЭРЭ ЭНЭЭНИИЕ ХЭРЭГЛЫТ!

ОТОТОЙ БОЛОҺОН ЭХЭ ХОНИДЫЕ ИЛГАН ХААХА ХОРЁО

Республикымнай колхозууд болон совхозууд хонидой зүн, намарай үрэжүүлгые эхилжэ байна. Мал ажалдахи гол һалбари болохо хонин ажалые хүгжөөхэдэ энэ хүдэлмэриин ямар ехэ удха шанартай байһые эндэ хэлэһэнэй үлүү. Зүгөөр эхэ хонидые бүгэдынь тон богонихон саг соо, эрхим шанартайгаар үрэжүүлхын түлөө бүхы хонишод, ажахын мэргэжэлтэд, колхозууд, совхозуудай болон үйлэдбэриин управленинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд бүхы хүсэеэ, арга шадабаряа, дүй дүршэлөө энэ кампанида хабаадуулха уялгатай.

Ототой болоһон эхэ хонидые түргөөр, саг дарыдань илган абахада таарамжатай, иишэ тиишэнь зөөхэдэ зохид, хүнгэхэн хаамагуудһаа бүридэһэн хорёонуудые нёдондо Баргажанай, Кабанскын, Түнхэнэй үйлэдбэриин управленинүүдэй олохон ажахынуудта хэрэглэһэн байгаа. Иимэ хаамаг хорёонуудай үнэ сэнгынь хилбар, хабсараадхихада түргэн байха туладань республикын хонин ажалтай ажахынууд эхэ хонидые искусственнэ аргаар үрэжүүлдэг пунктнуудай дэргэдэ тиимэ түхэлэй хорёонуудые хаа хаанагүй бариа һаань тон һайн байгаа гэжэ һанамжалая. Энэ ушар хонидые үрэжүүлхэ хүдэлмэриин бүтээсэ дээшэлүүлхэ, хүнэй ажал хүнгэдхэхэ талада һайн нүлөө үзүүлхэ болоно.

ХААМАГУУДААР БАРИГДАДАГ ХОРЁОГОЙ ТҮХЭЛ

Эхэ хонидоо искусственнэ аргаар үрэжүүлхэ үедөө хонишод болон техник-үрэжүүлэгшэд ороондо орохо болоһон хонидые илгажа абахын туладa үглөөгүүр, тэрэшэлэн үдэшэлэн 5—6 часаа һалгадаг гээшэ, харин тиихэдэ гушаад хонидые бэрхэ техник-үрэжүүлэгшэ 20—30 минутын туршада үрэжүүлдэг ха юм.

Тиимэһээ ороондо орохо болоһон хонидые зүбөөр, саг дарыдань илгажа абаха гээшэ шиидхэхы шанартай хэрэг мүн болоно. Энэл хэрэгые зүбөөр эмхидхэбэл, хонидой һубайрха ябадалые эрид усадхажа шадаха арга олгохо байһаниинь элитэ.

Ототой болоһон хонидые илган абалгые тон наринаар, үдэр бүри хэжэ байха хэрэгтэй. Хэрбээ энэ гуримые ёһоор сахяагүй болбол, хойто үдэрынь гээгдэжэ үрэжүүлхэдэ ямаршье туһа болохогүй байна бшуу.

Ототой болоһон хонид илган абтаһан сасуу тэрэ сагтаа үрэжүүлэгдэхэ ёһотой. Жаашье удаарүүлбал, тэрэ һубайрахын туйлда хүрэхэ байна. Үрэжүүлэгдэхээр илгагдаһан хонид хоорондоо 12 час забһартайгаар хоёр дахин үрэжүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Ототой болоһон хонидые илган абалгые түргэдхэхын, малай эдеэлхэдэ эгээл һайн саг болохо үдэшэ, үглөөнэй үедэ хонидые үни удаан хорёо соогоо хаажа байхагүйн, хонишодой ажалые хүнгэдхэхын тулада хонидой баригдаха газарые зүбөөр, таарамжатайгаар хорёолхо тон шухала.

Эгээл таарамжатай, зохид хорёо бариха гурим доро зураглан харуулаябди.

Бүхы хонидые хааха хаамагуудаар баригдаһан хорёо искусственнэ үрэжүүлгын пункттай зэргэлэн нэгэдэнхэй байха. Тэрэ хорёогой тэгэндэ хонидой гэдэргээ эрьелдэжэ шадахаар бэшэ нариихан коридортой (VI), илгагдаһан хонидые хааха багашаг хэмжээнэй хорёо (V) хаамагуудаар бариха. Бүхы хонидой байха газаа талын хорёо дүрбэн адлихан хэмжээнэй таһалгануудта (I, II, III, IV) болгогдон хубаагдана. Тэдэ таһалганууд туд тудтаа газааһаа ороһон, мүн дотор хорёо руу ороһон үүдэнүүдтэй байха.

Пункттай зэргэлээд хусануудай байха (IX), тиихэдэ үрэжүүлэгдэхэеэ байһан хонидой ороод байха (VII), мүн үрэжүүлэгдэһэн хонидые хааха (VIII) багашаг хэмжээнэй хорёонууд түхеэрэгдэхэ зэргэтэй. Зүгөөр һүниндөө хусануудаа ехэ хорёогой дундахи хорёо соо (V) байлгажа болоно.

Иимэ маягтай хорёонуудые барихын тулада 100—120 погонно метр ута хаамагууд хэрэгтэй болодог. Зарим хаамагуудыень үүдэтэйгээр хэхэдэ болоно, үгышье һаа, үүдэнэй орондо нэгэ метрэй хаамаг дархалхада тааража.

Үдэшэлэн бэлшээриһээ ерэһэн хонидоо газаа талын дүрбэн таһалгатай (I, II, III, IV) ехэ хорёо соонь хааха. Тиигээд үдэшэ гү, али үглөөгүүр эртэ ототой болоһон хонидые бэдэрхын тулада таһалга бүхэндэ хусануудые табиха хэрэгтэй. Хусын олоһон хонидые дундахи хорёо (V) руу оруулжа хааха. Удаань коридор соогуур (VI) туугдажа, үрэжүүлгын пунктда абаашагдана.

Хаамаг хорёо барихадаа таһалгануудые эгэс углуутайгаар барижа болохогүй. Ушарынь, хонид углуунуудта зай забһаргүй болотороо сугларжа магад шуу. Таһалгануудай хэмжээн хадаа хусануудай һаадгүй ябахада таарамжатай байхаар тухайлагдаха ёһотой.

Республикын колхоз, совхозуудта гүрэндэ мал ажалай продуктнуудай худалдалгын ябаса тухай

1963 оной августын 1-нэй мэдээн

(9 һарын түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Үйлэдбэриин управленинүүд, аймагууд	Мяхан	һүн	Үндэгэн	Ноохон
Баргажанай	51	66	107	87
Зэдын	49	60	95	74
Кабанскын	77	54	86	73
Хяагтын	47	58	99,1	77
Мухар-Шэбэрэй	43	54	91	67
Түнхэнэй	40	49	71	86
Улаан-Үдын	45	64	71	95
Хориин	53	58	97	74
Баунтын	45	69	—	—

Бүхы арга боломжоёо хэрэглэхэбди

МОГСОХОН. (Телефоноор абтаба). Энэ жэлдэ сагай уларилай ехэ таарамжагүй муу байһанһаа боложо, манай отделениин ехэнхи сабшалан өөдэтэй ургаагүй. Илангаяа урда жэлнүүдтэ шэмэтэй һайн ногоотой байдаг Могсохон, Шулуута, Дарбагай гэжэ хүндынүүдэй сабшалан бүришье муу ургаа.

Тиигэбэшье отделениимнай малшад, хонишод, механизаторнууд адууһа малдаа үбһэ тэжээл шадаал һаа ехээр бэлэдхэхын тула бүхы арга боломжоёо элсүүлэн хүдэлжэ байна. Түбхын түрүүн урдань сабшагдадаггүй шахуу байһан холын ойн соорхой, талмай, мүн уһа намаг, бургааһа шугын забһар, һужааг газарнуудай ногоо хуу сабшажа абаха зорилго табинхайбди.

Үбһэндэ ороһон түрүүшын үдэрһөө зарим звенонууд бүтээсэ ехэтэй ажалаараа шалгарна.

Отделениимнай ажахын тоосоондо ороһон эбэртэ бодо малай гүүртынхид тусхай нэгэ звено (даагшань Ж. Цыденжапов) эмхидхээд, Шара-Жалга гэжэ газарта үбһэ түлэг сабшажа байнхай. Эндэ 3 косилкатай тракторай агрегат, мүн 2 морин косилка, 10 шахуу гар хажууршад хүдэлжэ, үсөөхэн хоног соо 400 гаран центнер үбһэ һүрилжэ абаа. Тус звенодо морин косилкашан Дондок Аюшеев, һүришэн Доржо Цыденов болон бусад үдэр бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэдэг.

Эхилһэнһээ хойшо 400 гектар сабшажа, 1000 гаран центнер үбһэ һүрилэнхэйбди. Бүхы звенонуудтамнай хамта 100 гаран хүн хүдэлнэ. Эдэ үдэрнүүдтэ гэрэй эзэн эхэнэрнүүд, үбгэд, хүгшэдые олоор элсүүлжэ, үбһэ сабшаха, набшаһата тэжээл бэлдэхэ хүдэлмэридэ табяабди.

Силостэ дараха гол ургамалнуудай элеэшэтэр таряалангай захаархи буртаг үбһэ, үрмэдэһэ халаахай, муугаар ургаһан хара таряа, шэниисэ ногоон байхадань хадажа, силос дараха тушаа ехэ оролдолго гаргагдана. Мүнөө тусхай 3 комбайн табяад, таряалангай заха сабшажа, силос даража эхилээбди. Түрүүшын хэдэн тонно силос дарагдаа.

Б. Санжимитыпов,
Чисаанын совхозой 2-дохи отделениие эрхилэгшэ.

НҮХЭД ТҮМЭР ЗАМШАД! Һайндэрөөртнай амаршалнабди

Уржадэр локомотив-вагон заһабарилгын заводой директор нүхэр Павленко, парткомой секретарь нүхэр Петров, профсоюзай завкомой түрүүлэгшэ нүхэр Абагаев гэгшэдэй нэрэ дээрэ амаршалгын телеграмма абтаба. Тэрээн соо СССР-эй зам харилсаанай министр, түмэр замай транспортын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ЦК Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын заводой коллективтэ 1963 оной хоёрдохи кварталай дүнгөөр хоёрдохи мүнгэн шан олгогдоһон тухай мэдээсэхэ зуураа, түмэр замшадай бүхэсоюзна Үдэрөөр заводой коллективые халуунаар амаршалба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улаан-Үдын локомотивно депогой тепловозой эрхим машинист П. Довгун.

ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

СССР-эй зам харилсаанай министерствын коллеги, түмэр замай транспортын хүдэлмэришэдэй профсоюзай ЦК-гай Президиум социалис мүрысөөнэй хоёрдохи кварталай дүн гаргаба. Зүүн Сибириин, Закавказска, Львовско, Приднепровско, Хойто Кавказай, Урда зүгэй магистральнуудай коллективүүд 2-дохи кварталда бусадһаа һайнаар ажаллаба. Отделенинүүдэй дундаһаа Азербайджанай, Псковско отделениин түмэр замшад шалгарба. Транспортын предприятинуудай дундаһаа Люблинскэ литейно-механическа заводой хүдэлмэришэд эрхим амжалта туйлаа.

Эдэ бүхы коллективүүдтэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан туг олгогдоо.

КПСС-эй ЦК-гай июниин Пленумэй тогтоолнуудые дүүргэхын түлөө

Коммунис ёһоор ажалда хандадагаар хүмүүжүүл

Үйлэдбэриин Хориин парткомой гурбадахи пленум июлиин 30-да болoжо, КПСС-эй Центральна Комитедэй июниин Пленумэй, Буряадай обкомой X пленумэй дүнгүүдые зүбшэн хэлсээд, арад зоной дунда ябуулагдаха соёл сурталай хүдэлмэри һайжаруулха асуудалые зүбшэн хэлсээ.

Соёл сурталай хүдэлмэриие һүүлэй жэлнүүдтэ ажабайдалтай нягта холбоотойгоор ябуулдаг болоһоной ашаар Хориин аймагай колхозууд болон совхозууд хүдөө ажахын продуктнуудай абалгые нилээд ехэ болгожо шадаа гэжэ элидхэлшэ парткомой секретарь нүхэр **П. Э. Ренчинов** хэлэбэ. һүүлэй арбан жэл соо Хориин аймагай колхозууд болон совхозууд гүрэндэ мяха гурбаһаа үлүү дахин ехээр, һү —2,8 дахин, ноoһо—3,8 дахин, үндэгэ 2 дахин, ороohо таряа 13,8 дахин ехээр худалдадаг болоо.

Долоон жэлэй түсэб бэелүүлхэ тэмсэл соогуур ажал хэрэгтээ үнэн сэдьхэлһээ, коммунис ёһоор хандадаг хүнүүдэй тоо үдэрһөө үдэртэ олошорно. Коммунис ажалай үндэр нэрэ зэргэ 26 коллективтэ, коммунис ажалай ударнигай хүндэтэ нэрэ зэргэ 629 хүндэ олгогдонхой. Тиимэ нэрэ зэргэ олохын тулада 1579 хүнэй хабаадалсадаг 74 фермэ, бригада, совхозуудай отделенинүүд тэмсэжэ байна.

Социалис ушар ёһо һайнаар мэдэрээд, артель, совхозуудайнгаа алтан жасые үнэн сэхэ ажалаараа арьбадхажа ябаашадай дундаһаа хонишод Ц. Буянтуев, Н. Цыренжанов, Д. Самнилова, тугалнуудые түргэнөөр шахажа таргалуулдаг болохо талаар ехэ дүршэлтэй болоһон малшад Дугаров, Жалсанов, түрүү һаалишад Цырма Лыктынова, Ю. Дамбаева, Ц. Дамбаева болон бусад олон түрүүшүүлэй нэрэ пленум дээрэ дурдагдаа.

Ажалшадые коммунис мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлхэдэ гүүртэ, отара, бригада, фермэ болон бусад коллективүүдэй, тэдэнние хүтэлбэрилэн ябагшадай үүргэ тон ехэ удха шанартай гэжэ пленум дээрэ онсолон тэмдэглэгдээ. Ажахын һалбаринуудые хүтэлбэрилжэ ябаһан хүнүүдые агитаторнуудаар, пропагандистнуудаар томилходол, суртал болбосоролой хүдэлмэри ажахын зорилгонуудтай, ажабайдалтай бүри нягтаар ябуулагдажа, үрэ дүн ехэтэй болоно. Жэшээлхэдэ, Чисаанын совхозой хоёрдохи отделениин партийна эхин эмхидэ 22 агитатор хүдэлдэг. Тэдэнэр бултадаа ажахын түрүүшүүл, коммунистнууд, комсомолшууд юм. Ажахын тоосоондо ороһон хониноной бригадые даагша Намсалма Дулмаева, байгша оной түрүүшын хахад соо 1007 литр һү үнеэн бүриһөө һааһан һаалишан Цыпилма Данпеева болон бусад агитаторнуудаар хүдэлдэг. Тэдэнэр хөөрэлдөө хэлгээр уялгаа хизаарладаг бэшэ, харин ажалаа яажа эрхим һайнаар эмхидхэхэб гэжэ ооһэдынгөө жэшээгээр һургадаг, мэдэһэн юумэеэ заажа, хэлэжэ үгэдэг, үнэн сэхээр ажаллаха урма зориг коллективэйнгээ гэшүүн бүхэнэй сэдьхэлдэ бадаруулдаг байна. Эндэ харуулан ойлгуулха агитаци ходо шэнэлэгдэжэ, мүрысөөнэй дүн саг соогоо гаргагдажа байдаг. Мүн хаяын һонин, «Дайшалхы хуудаһанууд» гаргагдадаг. Хүмүүжүүлэн-ойлгуулламжын хүдэлмэриин һайнаар ябуулагдахадань фермын ажалниие бүтээсэтэй, урагшаа дабшасатай байна. Түс фермынхид мяха худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэб 136,7 процентээр, һү худалдаха түсэбөө 100,1 процентээр дүүргээ юм. Үнгэрһэн жэлэй түрүүшын хахадтай сасуулбал һүн 18 процент, мяха 40,7 процент ехээр гүрэндэ худалдаа. Түс отделениинхид үбһэ хуряалгада эмхитэйгээр ороод, тэжээл бэлэдхэлэй хүдэлмэри габшагайгаар ябуулжа байна.

— Ажалда дуратайгаар, ажалда абьяастайгаар совет хүнүүдые хүмүүжүүлхэ хүдэлмэриие суртал—хүмүүжүүлгын бүхы хүдэлмэриин эгээл гол шухала хубинь мүн гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум тон зүб заагаа, — гээд Анаагай совхозой гүрүү хонишон Ойдон **Тагаров** пленум дээрэ хэлэһэн үгэеэ эхилнэ. — Залхуу, хүнгэн ажал бэдэрээд, худал хуурмагаар наряад нэмэлэгжэ баншуулаад лэ, мүнгэ ехээр абаад ябадаг зонууд бии. Хоёр хүнэй шангаханаар хүдэлбэл нэгэ, ехэдээл һаа, үдэр хахад соо барижа дүүргэмээр барилга 1—5 үдэр носожо байдаг, мүн даалгагдаһан үнеэдэ хэндэниие үгэнгүйгөөр 1—5 хоногоор хаяад ябашадаг харюусалгагүй ушарнууд манай совхоздо үзэгдэдэг. Хэһэн ажал хаагдаһан наряад хоёрые совхозой нягталан бодогшод, тоо бүридхэлшэд һайнаар шалгажа үзэдэггүй. Тиимэһээ гүрэнэй мүнгэн ехээр үрихгдэнэ. Үглөөнэй арбанда ажалда гараад, үдэшын 4 хүрэтэр хүдэлһэн болоод, оодтэй ажал хэдэггүй аад, үргэ аманда бархэ, хуурмаг наряад бэшүүлэгшэд харанхыһаа харанхы болотор үдэр бүри хүдэлдэг малшадһаа дээрэ байдалда заримдаа һуужа байдаг. Энэ ямар ушарһаа болоноб? Ажалай журам һула. Зарим хүтэлбэрилэгшэднай ажалайнгаа журам шангадхажа, зүбөөр эмхидхэжэ шаданагүй. Манай отделенидэ Намсараев таряан ажалай бригадираар ажалладаг. Тээд өөрөө ажалаараа, ажал ябуулгаараа жэшээ харуулдаггүй. Гэрэй эзэн зарим эмэгтэйшүүлые малшан болготы, үбһэ хуряалгын болон бусад ажалда ябагты гэхэдэнь, «оорынгоо һамга зарадаггүй аад, манние юундэ хашаабши» гээд гэдэргээ таталдадаг ушар бии.

Ажалдаа булта һайнаар хандадаг болоо һаа, бүришье ехэ амжалта түйлаха байгаабди. Манай отделени 1953 ондо 6 мянган хонитой байһан аад мүнөө 16 мянгада хүргөөбди. Миний даажа байһан ажахын тоосоондо ороһон бригадынхид энэ жэл 100 эхэ хонин бүриһөө 93 хурьга, толгой бүриһөө 3 кг. ноoһо абаа. Абаһан уялгаа дүүргэхэбди гэбэ.

Прокуратура болон бусад засаг захиргаанай зургаанууд ажалһаа хулжадаг зонуудтай, гүрэндэ, олониитэдэ туһатай ажал хэнгүй, олоной хүзүүн дээрэ һуудаг хубалзануудтай үшөөл һулаар тэмсэнэ гэжэ нүхэр Тагаров шүүмжэлбэ.

Гүрэнэй, колхозууд болон эд хэрэглэгшэдэй кооперациин зөөри хулгайлдаг, үридэг ушарнууд, тиимэ ябадалда туһалдаг хүнүүд пленум дээрэ шангаар шүүмжэлэгдээ. Совхозой томо малые бага малаар андалдаха, гүрэндэ гарзатайгаар агсаха ушарнууд Хүрбын совхозой хүтэлбэрилэгшэдэй зүбшөөлөөр хэгдэһэн байна. Чисаанын совхозой хүтэлбэрилэгшэд гүрэнэй мүнгэ ехээр үбэршэлһэн Скуратовтаниие амасаха ёһотой гэмэһээн абарха, хахалха гэжэ оролдоһон байна. Эдэ мэтын гүрэндэ харша ябадалнуудтай эрид шууд тэмсэхээр болоо гэжэ үгэ хэлэһэн олон хүнүүд дурадхаба.

—Гүрэнэй гү, али ниитын али нэгэн эмхидэ хүдэлһэн нэрэ зүүгээд гү, али хаананьшье хүдэлдэггүй аад, загаһа барижа наймаалаад, хорюултай үедэ, ямаршье зүбшөөлгүйгөөр агнаад байдаг тиимэ хүнүүдтэй ямаршье тэмсэл хэгдэнэгүй. Тэдэниие хүдөө ажахыда хүдэлгүүлхэ шухала болоо гэжэ Нарһатын совхозой директор нүхэр **Павлов** хэлэбэ. Мүн шажан мүргэлдэ эсэргүү пропагандые һүзэгтэй хүнүүдтэй тус тустайнь хэгдэнэгүй. Тиимэ хүдэлмэриие теоретическэ бэлэдхэлтэй коммунистнуудта даалгабал болоостой байгаа. Архидаха, наншалдаха, тиигэжэ ниитын журам эбдэдэг ябадалнуудтай эрид шангаар тэмсэхээр саг болобо гэжэ тэрэ хэлэбэ. КПСС-эй ЦК-гай июниин Пленумэй тогтоол партийна суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдээд, агитаторнуудай ойлгуулламжын хүдэлмэри үргэлжэлһөөр. Манай совхозой ажалшад мянгаад тонно силос дараад, 5 мянга гаран центнер үбһэ хуряагаад байна. Ниитынгээ малда хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл абахабди гэжэ тэрэ найдуулба.

Аймагай Соведэй культурын таһаг дүрбэн агитбригада байгуулаад, үбһэшэдтэ эльгээнхэй. Хэжэнгын совхозой агитколлектив совхозойнгоо 9 звеногоор ябажа, концертнүүдые табяад, лекцинүүдые уншаад бусаа гэжэ культурын аймагай гүйсэдхэхэ комитедэй таһаг даагша нүхэр **Доржиев** хэлээд, ажалдаа бии байһан дутагдалнуудые яажа усадхаха, соёл болбосоролой хүдэлмэриие һайжаруулха талаар ямар хэмжээнүүдые хараалжа байһан тухайгаа хэлэбэ.

«Комсомольский» совхозой парткомой секретарь нүхэр **Санжиев**, Хэжэнгын совхозой нэгэдэхи отделениин партийна эхин организациин секретарь нүхэр Жанаев июниин Пленумэй материалнуудые арад зоной дунда хэр зэргээр ойлгуулжа байһан тухайгаа хөөрөө. Совхозуудай хүдэлмэришэд пленумэй тогтоолнуудые бүрин һайшаана гэжэ тэдэнэр мэдүүлбэ. Арад зондо кино харуулха, үндэһэн хэлэн дээрэ элидхэл хэлэхэ талаар бии байһан дутагдалнуудые шүүмжэлээ. Мүн «Дружба», «Победа» колхозуудай партийна болон комсомолой организацинууд байгша оной түрүүшын хахад соо нэгэшье колхознигые ВЛКСМ-эй гэшүүн болгожо абаагүй байһандаа, комсомол[...] хүмүүжүүлхэ хүдэлм[...] багаар табидаг байһа[...] шүүмжэлүүлээ.

Залуушуулай дунда [...] соёл-хүмүүжүүлгын хү[...] һайжаруулха тушаа, [...] дүй дүршэл, наукын а[...] шудалха, ажалда олоо[...] түрүү дүршэлэй һу[...] эмхидхэхэ, бүхы ажалш[...] дуулһан нүлөө ехэт[...] мүрысөө үбһэ, таряа х[...] рэ, малшадай дунда б[...] эмхидхэхэ тушаа онсо[...] дуулагдаба.

Республикын Гэгээрэ[...] терство болон барилгы[...] строй» трестын Хории[...] рилгын хүдэлмэриие [...] мүнгэ зөөри саг соонь [...] пленум дээрэ шүүмжэл[...]

Үгэ хэлэһэн багшана[...] **Ильин** болон бусад КПС[...] ральна Комитедэй нэ[...] бүримүһэн һайшаага[...] Коммунис партиин хүт[...] дэй манай парти тух[...] хардалга гүрдэлгэнүүды[...] бүрүүшаагаа.

КПСС-эй Центральна[...] июниин Пленумэй тогто[...] дүүргэлтэ болгохо тодо[...] жээнүүдые хараалһан, [...] КПСС-эй ЦК-гай ябуу[...] хэмжээнүүдые бүри м[...] шааһан тогтоол Хориин [...] үйлэдбэриин парткомой [...] нэгэн дуугаар баталан [...]

МҮНӨӨДЭР ЗАМШАДАЙ ҺАЙНДЭР

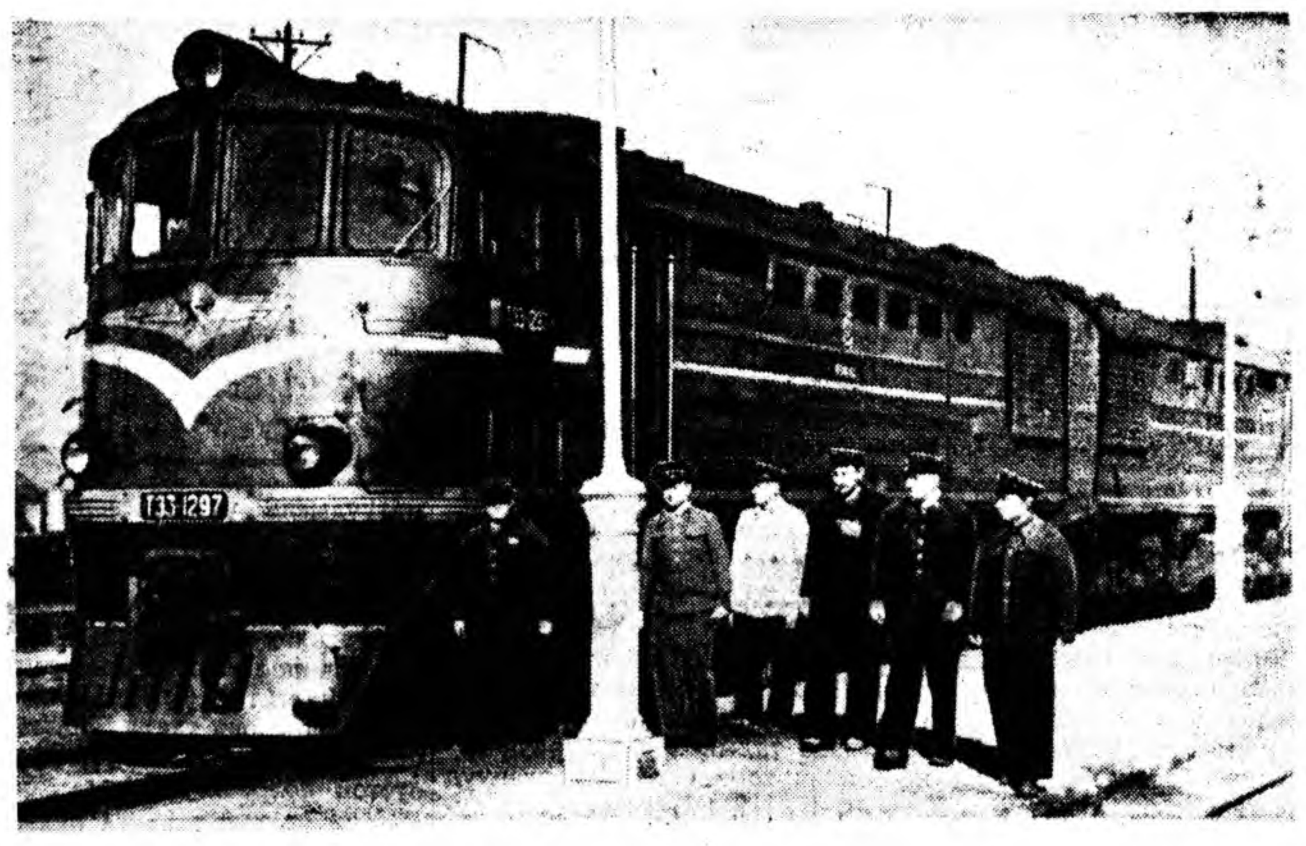

Улаан-Үдэ станциин локомотивна депогойхид аянда гарахынгаа урда тээ.

Ф. СОРОКИНЮП фото.

ХАБА ШАДАЛАА ГАРГАНАБДИ

Улаан-Үдын локомотивовагон заһабарилгын завод дээрэ шэнэ продукци үйлэдбэрилжэ эхилһээр жэлһээ үлүүтэй саг үнгэржэ байна. Нёдондо жэлэй июль һарада манай заводто түрүүшын электровоз заһабарилагдажа гараа һэн. Энэ ушар хэды ехэ баяр асарһан, хэһэн ажалайнгаа түлөө заводой коллективтэ омогорхол түрүүлһэн байха.

Түрүүшын электровоз заһабарилгада заводой цех, таһаг, участок бүхэн, заводой бүхы коллектив хабаадалсаһан байгаа.

Үйлэдбэреэ шэнэлэн, электровоз заһабарилгада заводой главна технологой, конструкторэй таһагууд, хамһабариин цехүүд ехэхэн үүргэ дүүргэһэн, горитойхон хүдэлмэри хэһэн байха. Электровозой зүрхэн болохо электромашинанүүдые, электротүхеэрэлгэнүүдые заһабарилхын тула урдань байһан тендернэ, металлоконструкцинуудай цехүүд шэнэдхэн хубилгагдаа. Энэ ехэ хүдэлмэри богонихон болзорто, үнгэрһэн жэлэй январьһаа июнь һара болотор дүүргэгдээ һэн. Заводой капитальна таһагай, 831-дэхи мостопоездын хабсаргагша үдэр һүни илгангүй үнэн сэхээр оролдожо, шухала хүдэлмэринүүдээ хараалагдаһан болзорто дүүргэжэ шадаа бэлэй.

Шэнэ цехые хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдээр, элдэб зэр зэбсэгээр хангаха тушаа технологическа хэрэгсэлнүүдтэй, заһабарилга-механическа цехүүдэй коллективүүд ехэ оролдолго гаргаа, өөһэдынгөө хүсөөр гол түлэб түхеэрэлгэнүүдынь бэлдэжэ шадаа юм. Эдэ цехынхид һара, кварталбүрингөө даабари хододоо үлүүлэн дүүргэдэг байгаа.

Түрүүшынгээ электровоз заһабарилһанайнгаа һүүлээр заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд хэһэн ажалаа дахин хаража, алдуу эндүүгээ элирүүлһэн, саашадаа үйлэдбэреэ улам нарижуулан һайжаруулхын тула хэрэгтэй хэмжээ ябуулгануудые хараалжа, тэдэнээ бодото дээрэнь бэелүүлжэ эхилбэ. Тиин һайн үрэ дүн түйлагдажа эхилээ.

Хэлэһэнээ лаблан нэгэ баримта дурдая: үнгэрһэн жэлэй август һарада табан электровоз заһабарилагдаһан байбал, байгша оной июль һарада 17 электровозууд заһабарилагдаа. Тиихэдэ заһабариин шанаршье нилээд һайжараа.

Мүнөө үедэ тепловоз заһабарилдаг болохо тушаа завод дээрэ ехэхэн бэлэдхэл хэгдэжэ байна. Түрүүшын тепловоз энэ жэлэй 4-дэхи кварталда заһабарилга абтаха юм. Тепловозуудай дизель заһабарилха котлостроительна цех шэнэдхэн хубилгагдаха байна. Энэ хүдэлмэри мүнөө түлэг дундаа ябана, 3-дахи кварталда сүм дүүргэгдэхээр хараалагдана.

Түмэр замшадай Бүхэсоюзна Үдэрэй хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ заводой олохон цехүүд һайн амжалта түйлаа. Аппаратна цехынхид июль һарынгаа түсэбһөө гадуур нэгэ электровоздо хэрэгтэй үзел бэлдээ. Мүн локомотиво-колесно, вагоно-колесно, технологическа хэрэгсэлнүүдэй, заһабарилгын механическа цехүүдэй коллективүүд түмэр замшадай үдэрэй хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгануудаа холо үлүүлбэ.

Үйлэдбэреэ нарижуулха хэрэгтэ заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Аппаратна цехтэ жэлэй эхилһэнһээ хойшо уралан нарижуулгын 47 дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэжэ, 11 мянган түхэриг алмагдаба. Инструментальна цехтэ жэлдээ 20334 түхэриг алмалта үгэхэ 48 дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдээ. Завод дээрэ бүхыдэнь абажа үзэхэдэ 6 һарын туршада уралан нарижуулгын 466 дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэжэ, 173924 түхэриг гүрэнэй зөөри алмаха арга олдоо.

Мүнөөдэр түмэр замшадай үдэр тэмдэглэжэ байхадаа орденто заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд долоон жэлэй түсэб болзорһоонь урид дүүргэхэ хэрэгтэ өөһэдынгөө горитойхон хубитые оруулха байһанаа мэдүүлнэ.

А. Филонов,
ЛВРЗ-гэй технолог.

Түмэр зам—ажахын ехэ хүсэ[...]

Түмэр замшадай Бүхэсоюзна һайндэрэй хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсоһон Буряадай түмэр замшад абаһан социалис уялгануудаа һайнаар дүүргэжэ, өөһэдынгөө һайндэртэ ажалай эрхим бэлэг асарба.

Арадай ажахын ашаа шэрэхэ долоон һарын түсэб 102 процент, тэрэ тоодо шухала ашаа болохо нүүрһэ —101,5 процент, модо—103,7 процент, цемент—116,8 процент дүүргэгдээ. Ажал хэрэгэймнай гол үрэ дүн болохо вагонуудай эрьесэ нэгэ часаар хороогдоо. Тиигэжэ вагонуудай эрьесые түргэдхэһэнэй, бии байһан бусад арга боломжонуудаа хэрэглэһэнэй ашаар 10 мянга гаран вагонуудые дахин ашаалха арга олдоһон байна.

Үнгэрһэн үедэ поезднуудай ашаанай дунда зэргын шэгнүүрэй дүүргэлтэ 113 процент болоо. Ондоогоор хэлэхэдэ, нэгэ поезд бүхэн нормоһоо гадуур 49,7 тонно ашаатайгаар шэрэгдээ. Поезднуудай шэгнүүр дээшэлүүлһэнэй ашаар 100 гаран локомотивууд сүлөөлэгдэжэ, ондоо составуудые шэрэхэ аргатай болоо. Мүнгэн дээрэ оруулжа тоолобол, гүрэнэй тон ехэ зөөри алмагдаһан байна.

Түмэр замай предприятинуудта ажалай бүтээсэ нилээд дээшэлжэ, хараалагдаһан түсэбһөө 5,5 процентээр үлүүлбэ. Ашаа шэрэлгын өөрын үнэ сэн 8 процентээр хямдаруулагдаба.

Түйлаһан амжалтанууд муу бэшэ. Гэбэшье энээгээрээ Буряадай түмэр замшад һанаагаа амарнагүй, амархашье ёһогүй. Промышленность, хүдөө ажахын улам саашаа хүгжэхэтэй хамта түмэр замшадай урда бүри ехэ эрилтэнүүд табигдана. Тэдэнэй үүргэ улам дээшэлнэ. Юуб гэхэдэ, түмэр замай ургалта арадай ажахын хүгжэлтэһөө түрүүлхэ, гэрээндэ нүлөөлхэ ёһотой бшуу.

Эдэ шухала зорилгонуудаа амжалтатайгаар бэелүүлхын тула ажалайнгаа бүтээсые дээшэлүүлхэ, ажал хүдэлмэридөө шэнэ оньһон техникэ, шэнэ онол арга үргэнөөр хэрэглэхэ болонобди.

Мүнөө отделениин түмэр харгыгаар ашаанай, пассажирска поезднуудые шэрэлгэдэ тепловозууд үргэнөөр хэрэглэгдэжэ эхилээ. Ойрын сагта бүхы локомотивууд тепловозуудаар һэлгэгдэхэ.

Энээнтэй дашарамдуулан паровозуудай машинистнуудые тепловоз жолоодохо хэрэгтэ һургаха тушаа ехэхэн хүдэлмэри хэгдэһэн байгаа. Үсэгэлдэр паровоз жолоодожо ябаһан машинистнууд мүнөө тепловоздо һууходаа ажалай эрхим жэшээ харуулнал. Тэдэнэй дундаһаа машинист Черниковые тэмдэглэмээр. Тэрэнэй бригадада коммунис ажалай хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдонхой. Тэрэшэлэн машинистнууд Власов, Сайфутдинов болон бусад тепловозуудые һайнаар жолоодожо, үнэн сэхэ ажалай үльгэр жэшээ харуулна.

Тепловоздо һуужа, тэрэниие жолоодохо гээшэ тиимэ амархан хэрэг бэшэ. Тиихын тула эрдэм һургуули, электротехникэ, математика, механика, теплотехникэ гэхэ мэтые һайса мэдэхэ, шудалха хэрэгтэй бшуу. Тиимэһээ урдань паровозой машинист ябагшад мүнөө элдэб курснуудта, үдэшын һургуули, техникумүүдтэ һуралсажа, эрдэм болбосоролоо, мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ байна.

Тепловозуудай ябажа эхилхэтэй хамта отделениин түмэр харгы шэнэлэн заһагдана. Хүүшан харгыгаар хүсэ ехэтэй тепловозуудые табижа, хурдан түргэнөөр ябуулхын аргагүй ха юм. Харгын капитальна заһабарилгада бар хүсэн хэрэглэгдэхээ болижо, элдэб янзын шэнэ машина, техникэ ашаглагдана.

Отделенидэ автоблокировко, релейнэ централизаци нэбтэрүүлэгдэжэ, поезднуудай ябаса нилээд түргэн болоо. Хэлхеэ холбоошод түмэр замай багахан станцинуудта тусхай электротүхеэрэлгэнүүдые табижа эхилээ. Мүнөө иимэ хүдэлмэри Саянтын станци дээрэ хэгдэжэ байна. Электрическэ централизациин хүсэд хүдэлжэ эхилхэдэ бишыхан станцинууд дээрэ ажалладаг хүдэлмэришэдэй тоо 50 процент хорохо, стрелочнигүүдэй болон бусад хүшэр хүндэ хүдэлмэри оньһон аргаар хэгдэдэг болохо юм.

Гадна түмэр замшаднай ажал хүдэлмэреэ хүнгэдхэхын, саашадань улам һайжаруулхын тула гансахан ажалайнгаа саг хэрэглэнэ бэшэ, мүн сүлөөтэй сагаашье гамнанагүй. Отделениин хүдэлмэрилэгшэд өөһэдынгөө дураар сүлөөтэй сагтаа стрелочнэ тэмдэгүүдые электрын галаар гэрэлтүүлхэ хүдэлмэри хэнэ. Тэдэнэр кабель табиха нүхэ малтана, станогүүдые тодхоно. Энэ хүдэлмэридэ Буряадай АССР-эй габьяата инженер Нина Ильинична Белоконь илангаяа шалгарна. Хэдэн үхибүүдтэй болобошье, Нина Ильинична ажалайнгаа һүүлээр сүлөөтэй сагаа олоод лэ, хүдэлхэеэ гараад[...] даг.

Һаяхан Зүүн Сиби[...] мэр замай начальни[...] ралтаар энэ хүд[...] ажаллажа шалгарһа[...] хүдэлмэрилэгшэд ш[...] һан байна. Тэдэнэй ду[...] на Ильинична Белоко[...]

Он жэлэй ошохо ту[...] дээрэ үндэһэн бага [...] мэргэжэлтэд—инжене[...] ник, мастернууд о[...] байна. Хоёр-гурбан [...] саада тээ Улаан-Үды[...] нидэ, түмэр замай то[...] предприятинуудаар [...] рилхы тушаалда бүр[...] гэжэлтэд үсөөн байб[...] тэдэниие хаанашье [...] болохо.

Энэмнай манай [...] Союзай Коммунис [...] ленинскэ националь[...] тикын аша үрэ болон[...] нэй тон зүб байһыень [...] гэршэлнэ.

Түмэр замшадан Бу[...] на Үдэрые һайндэрлэ[...] хадаа Буряадай түм[...] шад саашадаашье пар[...] вительствынгаа да[...] амжалтатайгаар дү[...] бэлэн.

М. Соломе[...]

Нима ЦЫНГУ[...]

Кондуктор басаганай баяр

Августын дүрбэнэй баярта үдэр угтан
Ашата һайхан Москваһаа...
Зүүнэй холын зам ахин,
Жүдхэн шуумайна түргэн поезд.—
Байгалай захын туннельнүүдые гулдиран
Бартаа шулуун эрьеынь доһолгон...
Манатаһан холын хяра дээгүүр алабхин
Мандаһан наранай гэрэлдэ долгид
Билтаран, хашарһатан һолонготоно.
Вагоной сонхонууд, гэрэлнүүд толотоно.
Хүхэбтэр хубсаһатай буряад басаган
Хүхюутэй ажаллана, угаана, аршана.
Тооһогүй арюухан толботомо вагондоо
Түрэл арадаа угтан һуулгана.
Хамагта туһатай ажалаараа омогорхон
Халима баяраар зүрхэниинь сохилно.
Эхэ ороноо, партияа магтаһан
Ирагуу һайхан дуугаа дуулана.
Үргэн Сэлэнгын шэрэм хүүргэ шэшэрүүлһээр
Түргэн поезд үнгэрбэ.
Түрүү кондуктор басагаяа һайндэрөөр
Түрэл Улаан-Үдэнь угтаба.

Нүхэдэй туһаламжа, бидэнэй оролдолго

Үнгэрһэн жэлдэ манай деподо түрүүшын тепловоз ерэһэн байгаа. Мүнөө тэдэнэй тоо һараһаа һара бүридэ олоноржо, бүхы локомотивуудаа тепловозуудаар һэлгэхэ сагнай холо бэшэ болонхой.

Паровоз тепловоз хоёрые жэшэхын аргагүй ха юм даа. Урдань Улаан-Үдэ Петровско завод хоёрой хоорондо зарим хүндэ ашаатай составуудые 2 паровозоор татадаг байбал, мүнөө гансахан тепловозоор урданайхиһаа нэгэ час урид асардаг болонхойбди. Тиихэдэ тепловоздо оройдхоноо 2 хүн ажаллана бшуу.

Тепловозой машинистнуудаар хүдэлхэдэнье хэды зохид, таатай болоо гээшэб: сэбэр, абяа, шууяан, бага, тооһо шорой үгы гэхэ мэтые бултыень тоолоод яахаб. Теэд эрилтэнье бидэнэр, машинистнуудта һураггүй ехээр табигдадаг болоо. Энэншье аргагүй. Математика, электротехникэ, болон бусадые мэдэхэгүй һаа, тепловоз һайнаар жолоодожо ябахань бэрхэтэй.

Тиимэһээ бидэнэр, урдань паровозуудай машинистнууд, дахинаа һуралсажа эхилһэн байгаабди. Орёо оньһон шэнэ техникэ шудалха хэрэгтэмнай манда багшанарнай, маанадай ахамад нүхэд—инструкторнууд ехэ туһаламжа хүргэнэ. Мүнөөншье, ажаллажа байхадаа бидэнэр тэдэндээ ходо хандадаг байнабди. Тиигээгүйдэньшье аргагүй. Ажаллажа байхада али олон ойлгогдоогүй асуудалнууд, бэрхэшээлнүүд ушардаг ха юм. Мүнөөдэр, түмэр замшадай һайндэр тэмдэглэжэ байхадаа манай инструкторнууд Владимир Лавушкин, Евгений Кияев гэгшэдтэ (эдэ нүхэднай урдань паровозой машинистнуудаар хүдэлжэ байгаад заочноор институт дүүргэжэ, инженернүүд болонхой) үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэнэбди.

Тэдээнай туһаламжаар, өөһэдынгөө оролдолгоор маанадай дундаһаа бэрхэ бэрхэ машинистнууд урган гараа. Тэдэнэй тоодо Ибрагим Сайфутдинов, Валентин Власов, Анатолий Вяткин, Николай Мамылин болон бусад оролсоно.

Бидэнэр, тепловозуудай машинистнар, түйлаһанаараа һанаагаа амарангүй, саашадаашье эрдэм мэргэжэл, онол шадабаряа дээшэлүүлжэ, арадай ажахын ашаатай поезднуудые хурдан түргэнөөр жолоодохын түлөө оролдохо байнабди.

П. Довгун,
тепловозой машинист.

ЛВРЗ-гэй электромашина цехын бэрхэ хүдэлмэришэдэй нэгэн Б. Шагдаров ажаллажа байна.

С. БАЛДУЕВАЙ

ТОО, БАРИМТАНУУД

Улаан-Үдын отделениин түмэр замшадай ажалай дүнһөө

✪ Отделениин харгыгаар бүхы ашаануудай 45 процент тепловозуудаар шэрэгдэнэ.

✪ Жэлэй түрүүшын хахадта ашаа тээхэ түрүү арганууд хэрэглэгдэжэ, 5815 вагон алмагдаһан байна. Эдэ вагонуудаар 113.453 тонно арадай ажахын шухала ашаанууд хэрэглэгшэдтээ эльгээгдээ.

✪ Ажалай түрүү арга хэрэглэһэнэй, ашаа шэрэлгын өөрынь үнэ сэн хямдаруулһанай ашаар отделени байгша оной 6 һарын туршада 1 млн. 413 мянган түхэриг олзо оруулба. Энэнь үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, 1 млн. 371 мянган түхэригөөр ехэ болоно.

✪ Түмэр замай предприятинуудаар ниитын конструкторско 10 бюро, 32 бүлгэм, экономическа шэнжэлэлгын 11 бюро хүдэлнэ.

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1963 оной августын 4.

Багшанарай научно-практическа конференциин урда тээ

Түрэлхи хэлэ, литературые ажабайдалтай нягта холбоотойгоор зааха

...hургуулиин гол шухала хадаа hурагшадые ажабай-...тэдэ туhатай хүдэлмэридэ ..., юрэнхы hуралсалай мэ-... политехническэ hуралсал дээшэлүүлхэ, бүхы наука-...ндэhэ hуури hайн мэдэхэ ...онние бэлдэхэ, социализм ...ын гурим заншалые гүн-... хүндэлхэ, коммунизмын ...валуушуулые хүмүүжүүл-...э «hургуулиие ажабайдал-... холбоотой болгохо тухай» ...оо заагданхай.

...улиин hурагшад бүхы пред-..., эрдэмэй үндэhэ hуурииe ...элэн дээрэ зүбөөр, гүнзэ-...йлгожо абадаг гээшэ. Тии-... түрэлхи хэлэнэй багшанар ...ай түрэлхи хэлэндэ тусхай ...табижа зааха болоно. hур-...гашые ажал хүдэлмэритэй ...олбоотой болгохо тухай Хуу-...иүүлэгдэжэ байhан үедэ ту-...хэлэнэй багшанар энэ асуу-...он түрүүн анхаралаа таби-... бүхэндэ hурагшадта ажал ...риин аша туhатай, тэрэнэй ...оной ажамидаралай эхин ... гүнзэгыгөөр ойлгуулхые ... болохо зэргэтэй.

...мэгэн грамматическа дүрим ..., hурагшадай байдалhаа, ...ёолнууд сооhоо жэшээ аба-... дүримөө бэхижүүлхэ. Тии-...рагшад дүрим hайнаар ойл-...ын тэрэ hонирхолто жэшээ ...г соо hанажа ябадаг.

...хи хэлэ заахадаа, грамма-... дүримүүдые hайнаар ойл-... бэхижүүлхын түлөө тусхай-...ненинүүдые олоор дүүр-... Тиихэдээ hурагшадта өөhэ-...алдижа хүдэлхэ упражнени ...байха. Мүн элдэб янзын бэ-...хүдэлмэринүүдые изложени, ..., диктант саг үргэлжэ дүүр-... hайн. Иигэжэ упражнени-... hайнаар дүүргүүлхэдэ hу-...орфографияар, сэгнэлтын тэм-...hаа бэрхэ болохо ёhотой.

...нени дүүргүүлхэ тухай ...он грамматическа дүрим ...ахадаа, тэрээндээ жэшээ-... мүнөө үеын ажабайдалhаа ...тохэ. Жэшээлхэдэ, КПСС-эй ...ьездын материалhаа грамма-... дүримүүдые үзэхэдөө иимэ-... мэдүүлэлнүүдые үгэхэдэ таа-...ай гэбэл:

...ет Эхэ орон үргэн далай-...аар коммунизм байгуулгын ...роод, али бүхы талаар асари ...дэлмэри эрхилжэ байна (тэм-... нэрэ).

Совет гүрэнэй алдар суунь, ...үндэнь бүхы дэлхэй дээрэ ...хэ болоо (хамаадал, юумэнэй ...

Дэлхэйн промышленна үйлэд-...рдэ социализмын оронуудай ... хубинь 1955 ондо 27 про-...айhан hаа, 1960 ондо 36 ту-...роцент болоторо нэмээ (тоо-... нэрэ).

... КПСС-эй Программаhаа ...ууд жэшээнүүдые үгэжэ бо-... Обществын аша туhада ажал-... лаха гээшэ хүн бүхэнэй нангин уялга мүн г. м.

Фонетикэ, морфологи ба синтаксис заахадаа, дүримүүдтэ үгтэhэн упражненинүүдые, манай hанахада, бултыень үчебник соо байhаарнь үгэhэнэй хэрэггүй. Багшанар дүримдэ тааруулжа, ажабайдалтай холбоотой мэдүүлэлнүүдые өөhэдөө зохёожо үгэхэ болоно. Тиихэдээ үгэhэн мэдүүлэлнүүдэйнгээ ямар нэгэ хүмүүжүүлхы удха шанартай байхыень хараадаа абаха. Жэшээнь, табадахи класста буряад хэлэнэй аялган абянуудые заахадаа hурагшадай мэдэхэ, тэдэнэй сэдьхэл хүдэлгэмэ ирагуу гоёхон аянгатай дуунhаа нэгэ куплет абаад, абянай бүридэлөөр хубаажа, хэды хашалган, ямар аялган абянуудай хайшан гэжэ таарапжа, дуун болоhые ойлгуулха.

Табадахи, зургаадахи класста юумэнэй нэрэ, глагол заахадаа, ажабайдалтай, ажал хүдэлмэритэй холбоотой үгэнүүдые, найруулгануудые, мэдүүлэлнүүдые үгэхые оролдоно.

Мүн тэмдэгэй нэрэ заахадаа, ажал хүдэлмэридэ ба эстетическэ хүмүүжүүлгэдэ тусхай анхарал табижа, тон тааараха жэшээнүүдые үзэhэн дүримдэнь үгэжэ, тэмдэгэй нэрэ hайнаар, гүнзэгыгөөр ойлгуулхые оролдохо болоно. Жэшээнь, Чимит Цыдендамбаевай «Сэсэгхэн» гэжэ шүлэг уншахадаа, хүдөө нютагта hайхан үнгэтэ сэсэг тухай гүйсэд hайнаар ойлгожо абаха болоно. Мүн энэ шүлэг соо авторай хэрэглэhэн тэмдэгэй нэрэ, юумэнэй элирхэйлэгшэ гээшые зүбөөр ойлгохо ёhотой. Иимэ шүлэг хадаа үхибүүдэй уян сэдьхэлдэнь хүрэжэ, юумэнэй гоё hайханиие зүбөөр мэдэжэ абаха болоно.

Мүн бэшэшье хэлэлгын хубинуудые тоогой нэрэ, түлөөнэй нэрэ, наречи гэхэ мэтые үзэхэдөө, ажал хүдэлмэритэй холбоотой гү, али тэрээн тушаа хэлэгдэhэн мэдүүлэлнүүдые үгэхые оролдохо. Жэшээнь: тоогой нэрэ заахадаа, долоон жэлэй түсэбөөр нютагай колхозуудай юу хэхэ байhыень жэшээ болгон үгэхэ г. м.

Зургаадахи, долоодохи классуудта синтаксис заахадаа, мүн лэ мүнөө үеын байдалhаа, ажал хүдэлмэриhөө жэшээ абадаг байбал, hурагшад нэгэдэхеэр, ажабайдалтай нягта холбоотой болохо ба юрын ба сложно мэдүүлэлнүүдтэ сэгнэлтын тэмдэгые зүбөөр табижа hураха байна. Жэшээ: ракетэнүүд, спутнигууд, автоматическа станцинууд—эдэ бүгэдэ совет наукын холо урагшаа дабшаhыень харуулна г. м.

Литературна уншалга ба литературые ажабайдалтай нягта холбоотойгоор зааха хэрэг хадаа hурагшадые коммунис ёhоор хүмүүжүүлхэ, тэдэнэй эрдэм болбосорол дээшэлүүлхэ, хүн зоной ажабайдал гүнзэгыгөөр ойлгуулха, тэдэнэй соёл болбосорол дээшэлүүлхэ, ажабайдалай элдэб hонирхолто асуудалнуудта хабаадуулха, уншаhан номоо hайнаар ойлгожо, зүбөөр сэгнэжэ hураха, өөрынгөө hанал бодолые зүбөөр хэлүүлжэ, бэшүүлжэ hургаха гэhэн удхатай.

Уран hайханай зохёолнууд соо ажалай баатарнууд тухай, ажал хүдэлмэриин аша туhа тухай хэлэгдэhэн байдаг. Социалис общество дотор ажал хүдэлмэри хадаа жаргалта ажабайдалай үндэhэниинь гээшэ. Тиимэhээ хүн бүхэн үнэн сэхээр, ехэ оролдосотойгоор ажаллаха, хүдэлмэрилхэ ёhотой гэжэ hурагшад гүнзэгыгөөр ойлгодог. Тэдэнэр уран зохёолой ямар нэгэн геройн ажалай баатаршалга гаргахадань, тэрээндэ дурлан, тэрээндэл адляар хожом хүдэлхэ тухай сэдьхэдэг, hанадаг байна.

Табадахи класста жэлэй эхинhээ арадай аман зохёол үзэгдэдэг гээшэ. Арадай аман зохёолнууд соо арад зоной жаргалта байдал тухай хүсэл, hанал, бодол хэлэгдэдэг. Аман зохёол дотор буряад зоной заншал, гурим hайнаар харуулагдаhан байдаг. Мүн аман зохёол дотор үнэн сэхэ хүбүүд, басагадай баатаршалганууд, тэдэнэй арад зоной hайн hайхан байдалай түлөө ба хариин дайсадтай хэhэн тэмсэл ехэл hайнаар хэлэгдэhэн байдаг. hурагшад аман зохёол уншаха тон ехэ дуратай. Тиимэhээ арадай баатарнуудай образуудые hайнаар ойлгожо абадаг.

Табадахи класста «hайн ба тэнэг» гэжэ онтохон үзэхэдөө онтохон соо хэлэгдэhэн ажал хүдэлмэриин аша туhые гүнзэгыгөөр ойлгуулха. Ажал хүдэлмэри хэхэ дурагүй хүнүүдэй арад зондо хохидол ушаруулдаг байhыень хэлэжэ үгэхэ. Онтохон соо хүгшэнэй ябадал hайшаагдажа, үбгэнэй ябадал буруушаажа хэлэгдэhые элирүүлхэ. Энэ онтохон дотор ажал хүдэлмэридэ хабаатай байhан оньhон үгэнүүдые зүбөөр тайлбарилха болоно. Тиихэдэ hурагшад арад зон хадаа үни холоhоо ажалда дурагүй зониие шоо үзэдэг, шобто харадаг байhан гэжэ ойлгожо абаха байна бшуу.

Табадахи класста буряад арадай үльгэрнүүдые гарахадаа, үльгэр дотор буряад арадай байдал, тэрэнэй тэмсэл, hанал бодол тон зүбөөр харуулагдаhан байдаг гэжэ ойлгуулха шухала.

Таабари ба оньhон үгэ дотор буряад зоной ажабайдал, дэлхэйн байгаалиие гүнзэгыгөөр ажагладаг байhаниинь гэршэлдэг.

Манай уран зохёолшод хадаа өөhэдынгөө томо зохёолнууд соо үнгэрhэн сагай ба мүнөөнэй социалис үеын байдалые тон эли тодоор харуулhан байнад.

Илангаяа Хоца Намсараев, Чимит Цыдендамбаев, Жамсо Тумунов гэгшэд «Үүрэй толон», «Нойрhоо hэрихэн тала», «Банзарай хүбүүн Доржо» гэжэ романууд соогоо буряад арадай дарлалта байдал, тэдэнэй эсэргүү тэмсэл элеэр харуулжа шадаhан юм. Эдэ зохёолнуудые үзэхэдөө, үнгэрhэн сагай байдалые hурагшадта зүбөөр ойлгуулха хэрэгтэй.

Мүн социалис революциин аша туhаар, коммунис партиин ударидалгаар арад зоной дарлалта мүлжэлтэhөө мултаржа, шэнэ жаргалта байдалда ороhые харуулhан зохёолнуудые класс бүхэндэ үзэгдэнэ. Эдэ зохёолнуудые гарахадаа hурагшадта буряад арадай байдалда болоhон хубилалта, тэдэнэй шэнэ байдалай түлөө тэмсэл, хүдэлмэришэн таряашанай хоорондын харилсаан, шэнэ хүнэй урган гаралга, тэдэнэй оюун бодолдохи хубилалтые зүбөөр ойлгуулха тон шухала. Жэшээнь: «Харьялан урдаа Хёлгомнай», «Дабаан», «Сагаан hара», «Соном Гармаев» г. м.

Совет үеын литература үзэхэдөө, коммунис партиин хүтэлбэри доро арад зоной байдалдахи эрид хубилалтануудые, тэдэнэй ажалай баатаршалгые зүбөөр харуулhан зохёолнуудые гүнзэгыгөөр тайлбарилха.

Агуу ехэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда (1941—1945) баатараар тэмсэhэн геройнуудай образуудаар hурагшад ехээр hонирходог. Жэшээнь: «Талын бүргэд» гэжэ рассказ гү, али «Алтан бороо» гэжэ роман үзэхэдөө, Нина Петровна, Батько, Баярта, Минжур гэхэ мэтэ геройнуудай образуудые hайнаар ойлгуулха.

Дунда hургуулида арадай аман зохёол, совет литература заахадаа, ажабайдалтай, социалис байгуулалтын хүгжэлтэтэй нягта холбожо, гүнзэгы хүмүүжүүлхы удхатайгаар заахые оролдохо. Коммунис партиин ударидалга доро ород арадай туhаламжаар буряад арадай жаргалта байдалаа олоод, мүнөө коммунизмда шэлжэн орохо үедэ баатар зоригтойгоор ажаллажа байhые hурагшадта зүбөөр ойлгуулха гээшэ тон гүнзэгы удха шанартай байна. Иигэжэ түрэлхи хэлэ, литературые ажабайдалтай нягта холбоотойгоор зааха ябадал хадаа манай багшанарай арюун уялга болоод байна.

Б. БАТОЕВ,
Буряадай багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ институдай түрэлхи хэлэ, литературын кабинедые даагша.

Николай ДАМДИНОВ

Н А Ж А Р

Содном хүбүүн Соёлмаа басаган хоёр
Сохом үелмэ сагтаа
Гарана хээрэ.
Үндэр эрьеэр халима уhан. Үер.
Үүлэгүй, наратай, hаргама тэнгэри — дээрэ.

Зунай халуун түлэг дундаа ааяна,
Зулгы сэсэг, набша ногоон дэлгэрээд,
Хамар сорьёмо амтан хангалаа дэбэргээд,
Халюурма талые уняартуулан бааяна.

Баян Голойнгоо ара талые харалши —
Байсын хормой жэгдэ hайханаар ногоороо.
Байгаалиингаа дэгэл иимээр уралжа,
Баталсан хоёрнай хязалаал даа өөрөөр!

Содном хүбүүн Соёлмаатайгаа, таахада,
Сэхэл тэрэ кукуруза руугаа алхалаа.
Хүнэй толгой хушанал, бодоод байхада,
Хүб хүхэ энэ таримал тужын залаа.

Иимэ халуунда зоной нюдэнhөө далда,
Инагай зугаа андалдахаа hанахадаа,
Ой тайга руу бэшэ—иишэ алхалалдаба,
Ойлгохо ёhотойт энээниень бултадаа!

Өөрын гараар бодхоhон сэсэрлиг лэ—тэрэ,
Өөгшөөн даллаhан танил hайхан набшатайл
Өөhэдөө бии болгоhон hүүдэр доро
Үндэлдэхэ — илангаяа амтатайл!

Буляа дошхон зантайл кукурузатнай:
Буршабалнь—хэрэг hула hаланхаи.
Хүрьhэтэ газарай аршам бүхэн эндэтнай
Хүбүүн басаган хоёрой хүлhөөр уhалууланхай.

— Хани Соёлмаам, hанажа ябахаб ходоп,
Хайралаа hэм ехээр... үбэл, хээрэ бэпэй...
Зөөбэри ашаагаа буулгажа байха үедөөл
Зөөлэн hайхан гарайш хургад бээрэлэй.

— Ай даа, Содном, анха түрүүн тиихэдэл
Арбан хурган дээрээ уралыешни мэдээ hэм.
Шэхэнэй үзүүртэ сэрбэн байгаа hиихэдэл,
Шиниингээ хүзүү тэбэреэд, жарган дэгдээ hэм...

...Газаа халуун. Сээжэ соо—бүришье гү бэ.
Гансал арга байна— кукурузын hүүдэр..
Энэл сэсэрлигэй далбагар набшата үүдээр
Эжэлhэн хоёрнай хүтэрэлэhөөр шургаба.

Үлүүл хабди, хэбэрынь, эндэ бидэ —
Үдхэн набшаар тэдэ хоёрнай хушагдаа.
...Кукурузаяа харыш—ногоон далай мэтэ.
Хүхинэмэ түрэ хүлеэхэмнайл ха намартаа.

Курскын оршондо болоhон байлдаанай 20 жэлэй ойдо

АРАДАЙ ШЭН ГАБЬЯАТА БААТАРШАЛГА

Курскын оршондо болоhон байлдаан манай эрэлхэг габьяата Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түүхэ домогто онсо гайхамшаг hуури эзэлнэ. Энэ байлдаан 1943 оной зун ба намар хоёр мянгаад километр утатай фронт дээрэ Советск Армиин хэhэн илалта түгэс шэнэ добтолгын эхи табяа бэлэй. Совет сэрэгүүдэй Курскын оршондо илалта туйлан, Днепр мүрэндэ туласа орожо ерэhэнэй ашаар Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай, дэлхэйн хоёрдохи дайнай бүхы ябасада үндэhэн хубилалта болоhон юм.

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүд Волго Дон хоёрой хоорондо болоhон асари ехэ тулалдаануудай үедэ немец фашис сэрэгүүдые хэдэ дахин хүнээр сохин диилэжэ, гитлеровскэ эзэмдэгшэдээр саг зуура эзэлэгдэhэн совет газар нютагуудай горитой хубиие сүлөөлөө бэлэй. Манай арми 1942 оной үбэл, 1943 оной эхеэр үргэлжэ нэлэнхы добтолго хэхэдээ, дайсаниие Волго, Дон мүрэнүүд шадархи нютагуудhаа, Кавказай хадын боориhоо намнаад, Ленинградай бүhэлүүрые сүмэ сохиhон, Орёл, Белгородой оршондо орожо ерэhэн байгаа.

1943 оной хабар хоёр талын сэрэгүүд ехээр добтолхоёо болижо, саг зуурын забhарлалта болоо hэн. Энэ үеые hамбаашалан, гитлеровецүүд hамна сохюулhан дивизинүүдээ hэльбэн hэргээжэ, Курскын оршондо «Цитадель» гэжэ нэрэтэй ехэ добтолго дахинаа хэхын тула бэлдэhэн байгаа.

Орёл, Белгородой районуудhаа Курск худар танкова бүлэг сэрэгүүдээр хоёр тээhээнь добтолон, манай сэрэгүүдые ехээр сохихо, Курскын хоншоорто хүреэлхэ, үгы хэхэ гэжэ фашис командовани түсэблэhэн юм. Тиихэдээ стратегиин талаар үүсхэлые дахин гартаа абаха, бута сохюулан бууран сэрэгэй ба политическэ нэрэ хүндэеэ hэргээхэ, Европодохи фашис бүлэглэлэй hандаран hалалгые зайсуулха бэзэбди гэжэ дайсан hанаашалhан байгаа.

Немец-фашис командовани «Цитадель» гэдэг добтолгоёо бэелүүлхын тулада Курск шадар ехэ хүсэтэй ударна бүлэгүүдые эмхидхээ hэн. Тэдэнэйнь зэргэдэ 900 мянга хүрэтэр солдадууд болон офицернүүд, 10 мянга шахуу ехэ буунууд ба миномёдууд, 2700 танк, самоходно буунууд табигдаhан байгаа. Эдэниие дэмжэхын тула хоёр мянга гаран самолёдууд эльгээгдэhэн юм. Гитлеровецүүд «Тигр», «Пантера» гэдэг шэнэ танкнуудтаа, «Фердинанд» гэжэ ехэ буунуудтаа ехээр найдаhан байгаа.

Курскын оршондо фашис сэрэгүүд добтолхонь гэжэ Совет Арми мэдэhэн байгаа. Манай командовани дайсанай hанаашалгые уридшалан таагаад, Курск шадар ехэ хүсэ татаа бэлэй. Түрүүшээр хамгаалхы байлдаа хэжэ, дайсанай гол сэрэгүүдые үй дэлдэн, хүсыень бараха, тиигэhэнэй hүүлээр Орёл, Белгород—Харьковай шэглэлнүүдтэ hөөргэдэн добтолжо, дайсаниие hамна сохихо гэжэ манай командовани шиидхээ бэлэй.

Курскын хоншоорые хамгаалха хэрэг Центральна, Воронежско фронтнуудта даалгагдаа hэн. Харин Курск худар гитлеровскэ соединенинүүдэй дабшаха аргын «мухардаад» байхадань, эршэмтэй шангаар добтолхо гэhэн захиралта Баруун, Брянска, Баруун-Урда фронтнуудай сэрэгүүдтэ үгтэhэн юм. Дайсанай ара талада манай стратегическэ нөөсэ ехэ хүсэн (Степной фронт) зэhэнхэй байгаа.

Совет сэрэгүүд Курскын хоншоорто үргэлжэ траншейнүүдые малтан, инженернэ элдэб хаалтануудые тодхожо, олон дабхар хамгаалга эмхидхээ бэлэй.

Дайсанай ударна танкова бүлэг сэрэгүүдэй добтолго июлиин 5-да Курскын хойноhоо, урдаhаань нэгэн доро хэгдэжэ эхилhэн юм. Дайсанай hүрэг танкнууд авиацяар таhалгаряагүй дэмжэгдэн, Центральна, Воронежско фронтнуудай сэрэгүүдтэ добтолоо hэн. Хэсүү шанга тулалдаан болоо бэлэй.

Центральна фронтын (командалагшань — армиин генерал **К. К. Рокоcовский**) оршон соо 13-дахи армиин сэрэгүүд дайсанай гол сохилтые бэедээ даажа абаа hэн. Дайсанай сэрэгүүд добтололгынгоо түрүүшын үдэр багахан зурууд газарта манай бэхижэлгэ руу нэбтэрhэн юм. Удаадахи үдэрынь манай хоёрдохи танкова арми, фронтын бусад хүсэн ба зэбсэгүүд байлдаанда оруулагдаад, дайсанай дабшалга зогсоогдоо бэлэй. Фашис командованиин hайрхан магтадаг «тигрнүүд», «фердинанднууд» эзэдэйнгээ найдабариие харюулжа шадаагүй.

Совет танкистнууд, ябаган сэрэгшэд, артиллеристнүүд, лётчигууд болон бүхы түрэлэй сэрэгшэд эзэлhэн газараа баатарлигаар хамгаалан, гитлеровецүүдтэ ехэ гээлтэ хоролто ушаруулhан юм. Тиигэhэнэй үндэhөөр июлиин 12-то немец-фашис соединенинүүд ба частьнууд энэ шэглэлээр саашадаа добтолхо аргаяа барагдаад, өөhэдыгөө хамгаалха баатай болоо hэн.

Воронежско фронтын оршон соо (командалагшань армиин генерал Н. Ф. Ватутин) бүри шанга тулалдаанууд болоhон түүхэтэй. Эндэхи байлдаанда дайсанай 1700 шахуу танкнууд хабаадаhан юм. Гитлеровецүүд айхабтар ехэ гээлтэ хоролтодо орожо, табан хоногой туршада манай бэхижэлгэ руу 30—35 километр сүмэрэн ороо бэлэй. Дайсанай добтолгые таhалдуулхын тула Совет командовани ниитэ сэрэгэй 5-дахи гвардейскэ, 5-дахи танкова арминуудые, мүн бусад хэдэн соединени болон частьнуудые Воронежско фронт худар табяа бэлэй.

Июлиин 12-то Прохоровско станци шадар танкова сэрэгүүдэй ехэ тулалдаанда совет сэрэгүүд дайсанаа hамна сохиhон юм. Эндэ болоhон байлдаануудта хоёр талаhаа 1500 гаран танкнууд, самоходно-артиллерийскэ зэбсэгүүд хабаадаа hэн. Манай соединенинүүд болон частьнууд ябуу дундаа дайсанай сэрэгүүд худар сүмэ сохин ороhон байгаа. Гитлеровецүүд совет сэрэгүүдэй добтолгодо харюу үгэжэ үрдеэгүй. Манай эрэлхэг танкистнууд hомоёо дууhан гаргаад, үе үе бэеэрээ нюдаржа оролдог байгаа. Энээнэй эсэстэ гитлеровскэ армиин гол бүлэглэлнүүд хүсэеэ бууража, тэнхээгээ алдаад, добтолхо гэhэн түсэбынь эсэслэн таhалдаhан юм.

Уданшьегүй, манай сэрэгүүдэй шанга сохилто доро дайсан сухарижа захалаа бэлэй. Тиин, фашис соединенинүүд ехэ гээлтэ хоролтотойгоор гэдэргээ намнагдан, июлиин 17-ной үеэр Центральна фронт дээрэ, июлиин 23-най үеэр Воронежско фронт дээрэ добтолго эхилhэн газартаа гэхэреэд байба.

Августын 5-да Орёл, Белгород хотонууд сүлөөлэгдөө hэн. Тэрэ үдэр манай Эхэ ороной ниислэл Москва туйлагдаhан илалтын хүндэлэлдэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үе соо анха түрүүшынхеэ шэн габьяата совет сэрэгүүдтэе салют үгөө бэлэй.

Воронежско, Степной фронтнуудай сэрэгүүд белгородско-харьковска шэглэлдэ дайсанай бүлэг сэрэгые хэдэн хэhэг болгон таhалаад, августын 23-да эсэслэн бута сохиhон юм. Богодуховhаа урдуур ба баруугаар дайсанай танкова дивизинүүд манай сэрэгүүдтэ hөөргэдэн добтолго хэхэ гэжэ hэдэhэн аад, юушье хэжэ шадаагүй hэн. Генерал-полковник И. С. Конев командалагшатай Степной фронтын сэрэгүүд августын 23-да Харьковые добтолон эзэлээд, Курскын оршондохи байлдаае амжалтатайгаар дүүргэhэн юм.

Курскын оршондо болоhон асари ехэ байлдаанай үедэ совет сэрэгшэдэй гайхамшаг шанарынь, Эсэгэ орондоо заха хизааргүй үнэн байдагынь тодорhон, социалис байгуулалтын уламжа hайниинь, коммунис партиин хүтэлбэриин сэсэн мэргэниинь, дайсанаа дарахын тула арад зоной бүхы хүсэ элсүүлэн жагсааха хэрэгтэ зориг бадаруулагша, эмхидхэхы үүргэнь эли тодоор харагдаhан байна.

Партиин Центральна Комитедэй Политбюрогой гэшүүн, Воронежско фронтын сэрэгэй Соведэй гэшүүн Н. С. Хрушев Курска байлдаанай үедэ хамгаалга хэхээр бэлдэхэ ба добтолон орохо асуудалнуудта онсо ехэ анхарал хандуулдаг байhан.

Курскын оршондохи байлдаанай үшөө дүүрээдүй байхада, Баруун-Урдахи (командалагшань — армиин генерал Р. Я. Малиновский), Урдахи (командалагшань — генерал полковник Ф. И. Толбухин) фронтнуудай сэрэгүүд ехэ добтолго хэжэ эхилээд, манай ороной экономическа шухала район —Донбассые сүлөөлhэн, Днепр мүрэндэ хүрэhэн юм. Курскын оршондо совет Армиин илаhан ушар Великие Лукиhаа Таманска хахад арал хүрэтэрхи хоёр мянган километр фронт дээрэ добтолго хэхэ зам нээжэ үгөө бэлэй. Энэ ехэ тулалдаанда манай арбан фронтын сэрэгүүд хабаадаа hэн.

Дайсанай ара талада ябуулга хэжэ байhан партизанууд 1943 оной зун Совет Армида ехэ туhа хүргэhэн юм. Партизанууд дайсанай түмэр замай холбооe hандаргадаг, нөөсэ хүсэеэ иишэ тиишэнь ябуулха аргагүй болгодог байhан.

Курскын оршондо манай туйлааша илалта бүхы совет газарые гитлеровскэ бузарнуудhаа сүлөөлхын түлөө тэмсэлэй шэнэ арга боломжо олгоо. Энэ илалтамнай фашис булимтарагшадта эсэргүү Баруун Европын оронуудай патриотическа хүсэнэй бүри ехээр эмхилэн жагсаалгада туhалаа.

Совет арад гитлеровскэ Германиие бута сохиhоной hүүлээр дайнай шархые эдэгээгээд, ажахын болон соёл гэгээрэлэй бүхы асуудалнуудаар онсо ехэ амжалтануудые туйлаа. Манай обшествын ажалшад коммунистнуудай баатар габьяата партиин хүтэлбэри доро ябажа, партиин XXII съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые, манай орон дотор коммунизм байгуулгын программа болоhон КПСС-эй Программые бодото дээрэнь бэелүүлжэ байна.

И. КРУПЧЕНКО,
Танкова сэрэгүүдэй генерал майор.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Воронежско фронтые командалагша армиин генерал Н. Ф. Ватутин (наада таладань дунда), фронтын сэрэгэй соведэй гэшүүн Н. С. Хрущев ажаглан харадаг пунктда байна.
ТАСС-ай урдын сэрэгэй корреспондент И. Озерскиин фото.

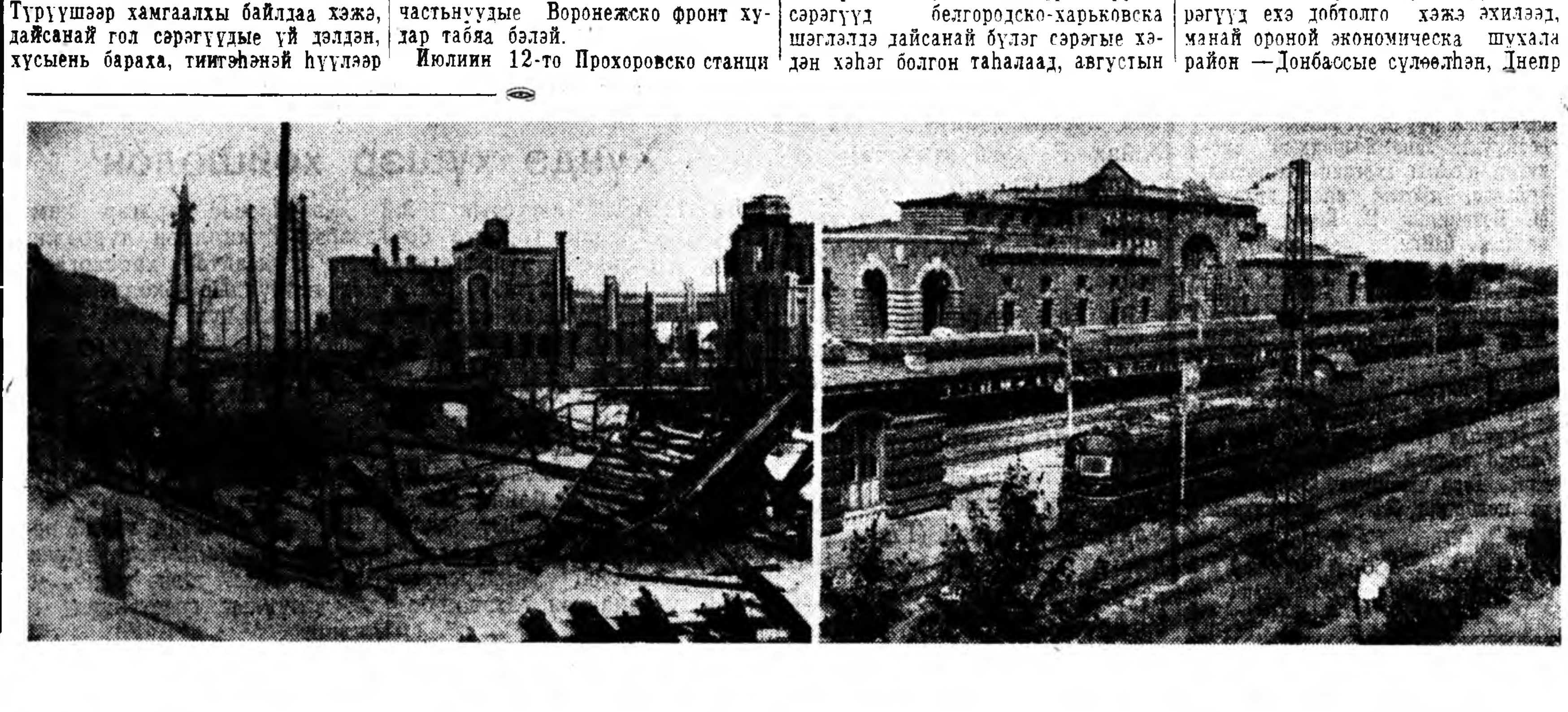

Курска шадарай байлдаанай болоhонhоо хойшо 20 жэл гүйсэбэ. Зүүн гарhаа: немец фашистнуудай hандаргаhан, галдаhан Курска станциин вокзал. Баруун таладань Курскын мүнөөнэй түмэр замай вокзал. Вокзалай байшан урдынхидаа орходоо бүри ехээр, гоё hайханаар баригдаhан байна.
ТАСС-ай фотохронико.

КОММУНИСТЫН СЭДЬХЭЛ ИИМЭ

...ммунист Павел Мамонтович ...ев Бэшүүрэй совхозой 3-дахи ...ндэ хонишоноор ажаллаха ... гансахан отделени дотороо ... мүн холо саагуур суурхажа .... Юуб гэхэдэ, тэрэнэй харуу-...аг эрье хонид жэлhээ жэлдэ ... тарган байжа, ноохо ехээр ...г.

— Хониднай ажахыдаа ехэхэн ...той гээшэ,—гэжэ Павел Мамон-... хөөрэдэг.—Тиимэhээ тэрэнэй ...шэмые улам дээшэлүүлхэ ёhо-...ди.

...онишоной хүсэл зориг бүтээhэн ... хоёрынь алгасадаггүй. hая ...хүрэтэр эндэхи хонидой ноохон ... шэрүүн байhан, hүүлэй жэл-...тэ үүлтэрынь эрид hайжаржа, ...дөө тооной нарин, нарибтар ...той болонхой.

Павел Мамонтовичай харууhалдаг отарада хонин бүриhөө дунда зэргээр 4,5 килограмм ноохон хайшалагдаа.

Иимэ ехэ ноохо абахын тула коммунист хонишон үнэн сэдьхэлhээ ажалладаг. Зундаа хонидоо үүрэй сайхаhаа эхилээд, үдэшын харанхы хүрэтэр адуулдаг, үдэрэй халуунда амаруулдаг заншалтай. Намартаа тэдэнээ тарянай узуурта бэлшээдэг. Үбэлдөө хонидоо hэрюун байрада байлгадаг гуримтай.

Теэд туйлаhанаараа тэрэ hанаагаа амарнагүй. Ерэхэ жэлдэ хонин бүриhөө 5 килограмм ноохо абахын түлөө тэмсэжэ эхилэнхэй.

И. Ткачев.

...ОНЬhОЛОН БҮТЭЭДЭГ УРАН ГАРТА

...абтаршаг аад, шии-... бэетэй жара наhаяа ...ажа ябаhан Д. С. ...магаев хирбэгэрхэн ...алаа эльбэн байжа, ... үнгэрhэн холын ...hанаандаа оруул-...а, юундэшьеб гүн-...өөр hанаа алдадаг. ...рэ түрэл нютагтаа ...үшын колхоз тог-...соhон, ниитын ажал-...гэбшагай шударгы-... ажаллаха зуураа, ... ажалладаг нүхэд-... нүхэрэй ёhоор хан-...г, ойлгууламжын ...мэри hайнаар ...даг бэлэй. Хэнэй-... ...хээр, гушаад ...тэ колхоз бүхэн ... ажалаа гарай хү-... бүтээдэг байгаа ... Хамагаев нии-... ажал ягаад ...ахэ тухай бодол-... болодог hэн. Тиихэ ... ямар техникэ, онь-... машина байхаб. ...ншьегүй Д. С. Ха-...гаев город ошожо, ...орой мэргэжэл шу-... түрэл колхоздоо ерээ бэлэй. Тэрэ колхоздоо 20 гаран жэл соо жолоошоноор ажаллаха зуураа, нэгэтэшье машинаяа эбдэжэ заhуулаагүй бшуу. Амяа хараад, арhаа хэдэрээд ябадаг зантай бэшэ, харин залуу жолоошодтой дүй дүршэлөө хубаалдадаг, ойлгоогүй юумыень hайса тодоор заажа, хөөрэжэ үгэдэг хүн даа. «hүбэлгэн ухаатай, хурса бодолтой ажалша хүн даа» гэжэ Д. С. Хамагаевые нютагаархидынь омогорхон магтадаг. Зүгөөр тэрэ ямаршье инженерhээ дутадаггүй бшуу.

Хамагаев Галбай нютагтаа түрүүшын электростанци барилсажа, зайн гал сасаруулжа шадалсаhан эдэбхитэдэй нэгэн мүн.

Галбай нютаг Түнхэнэй аймаг дотор түбхэн түрүүшээр зайн гал яларуулhан нютаг гээшэ.

Мэнэ hаяхан Д. С. Хамагаев колхозойнгоо түбтэ механизированнэ тээрмэ оньhолон бүтээгээ. Мүнөө тэрэ тээрмэнь ехэ hайнаар хүдэлнэ. Урдань 20—30 модоной зайда колхознигууд таряа татахаяа тээрмэдэ ошожо, сагаа гээдэг hэн.

Хабарай тарилгын тухагүй үедэ арбан үдэрэй турша соо тус машинань 600 түхэриг алмалта хээ.

Мүнөө нүхэр Хамагаев hаалишадайнгаа ажал хүдэлмэриие хүнгэрүүлхын тула Галбайн фермэ дээрэ үнеэ hаадаг «карусель» тодхожо байна. Мүн энэ «карусель» аймаг дотор түрүүшынхеэ баригдажа байнхай. Энээнэй ашаглалганда тушаагдахада, 20 hаалишадай орондо 4 hаалишад 320 гаран үнеэдые hаажа шадаха юм. Намартаа энэ «карусель» ашаглагдаха юм. Иигэжэ юрын ажалша хүн коммунизм байгуулхын агуу ехэ хэрэгтэ өөрынгөө хубитые оруулжа байна.

С. Ардуев.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур
1963 оной августын 4

Чимит ЦЫДЕНДАМБАЕВ

Соорхойдо болоһон ушарал...

(Сатирическэ поэмэһээ)

Модоной складаи ехэ ноён
Модуев Мунинха Петрович,
Дүрбэ һара соо албаяа
Дүүргэжэ хүсэд үрдеэгүй аад,—
Амандань багташагүй аржагар
Алтан шүдэтэй болошобо.
Тэнэгшье юумэ хэлэжэ
Тэрэнэй амаяа ангайхада,
Туйлгүй үнэтэй шүдэдынь
Туяа гэрэл сасаруулна...
Архида дуратай амаяа
Алтанай склад болгоһоор,
Аляа үгэ хэлээд лэ,
Абгайнарай хажууда
Ангайтараа энеэнэ.
Энеэдэтэй бэшэшье юумэдэ
Эжэ эхигүй баясажа,
Эльгэ хатажа ташаганахань
Энээнһээ хойшо түргэдэшэбэ.
Ама халамгай үедөө,
(Ама халаагүй үдэрынь
Арай гэжэ, жэл соогоо,
Апрель һарын нэгэндэ юм!).
Ама халамгай үедөө,
Арбан долоо, найматай,
Аня, Таня, Сонинуудта
Аляархаадшье абахадана,
Аяг зангынь ондоорно...
Томо мүнгэн гааһаяа
Тоншохонь олон болошобо.
Хармаанайнгаа үнэтэй часые,
Харахань олон болошобо.
Хахинахыса хахинадаг,
Хара булгайр сабхияа
Тоһолиг ваксаар ваксадаад,
Торголиг зөөлэн хилэнгээр,
Арилхана арилһан тооһыень
Аршахыса аршадаг болошобо.
Автомашинаар гэртэнь айлшалдаг,
Алибаа холын хүнүүдээр
Архи тамхияа уулсажа,
Анда худанар болошобод...
Үнгэртэрөө һогтоһон айлшадаа
Үргэжэ машинадань һуулгажа,
Танигдаагүй тэдэ хүнүүдээрээ
Гаалалдажа хахасана.
Хоёр түхэриг сэнтэйхэн
Хониной дундуур мяхые
Хабаһанайнь гадарай нимгэхэн һаа,
Харанньегүй саашална...
Гурбан жэлдэ һубайрһан
Гуримгүй тарган байтаһанай
Үнэтэй сэнтэй мяханһаа
Үндэр хабаһыень отолуулаад,
Үбсүүн тээһээнь сабшуулаад,
Бүдүүн гуяһаань нэмүүлээд,
Бүтүү бөөритэйнь шэгнүүлээд,—
Бүхэли мүнгэ һарбайдаг,
Наймааталдангүй ябашадаг,
Найргүй баян болошобо.
Дала ная мүнгэнэй
Даншье жэжэхэн бусаалта
Хэн нэгэнэй һарбайгаа һаа,—
Хэмгүй ехээр гомодонол.
«Энээгээр ядахаяа ябанагүйб!
Энэшни яана гээшэб даа?
Үгырхыемнил ёролбо» — гээд
Үзэн ядажа шоолоно.
Зэдэ, Борьёогой үбгэдэй
Зэд мүнгэхэ һарбайһандань
Зэбүүрхэжэ этээрхэнэ,
Жэрхэхэжэ уурлана...
Анханда танилсалаг зариманатаяа
Амар мэндэеэ хэлсэнэгүй,
Гарадаг салин багатай һаань,
Гараашье балай һарбайнагүй,
«Һүрхээб» гэжэ һанашаһан
Һүйтэ эрэ болошобо...
Шандайтар үлеэлгэһэн суухадал
Шара шалхагар хасартай,
Шаруулхаяа байһан мяхандал
Шад улаан хамартай.
Модоной складые даагша
Модуев Мунинха Петровичнай,
Энэ гээшэл даа, танилсагты!
«Шадамархан золигой намтарые
Шалхагар энэ хасартайнь,
Шад улаан хамартайнь,
Манай энэ поэмэ соо
Мангаргүйгөөр үйлэдэхэ,
Мартажа болошогүй хэрэгүүдтэйнь
Элдэб аяг аашатайнь,
Энеэхэ ташаганаха абяатайнь
Эльгэ зүрхэндөө хадууябди!
— Һаа, һаа, һаа даа,
Һаарал хүлэгнайш—дагадхал даа,
Һанагдаагүй юумэ болоно даа.
Модоной складые даагшамнай
Модуев Мунинха ха юм даа!
Мэдээжэ даа мэдээжэ,
Мэдэгдэжэл байһан юумэ даа.
— Энэмнай ехэл баяжабал,
Энэмнай золтой байбалтай,
Абаһан бүхы лоторейнь
Аргагүй ехые шүүбэлтэй?
Шэнээгээ таһаржа заримадынь
Шэлэ хүзүүгээ маажанад,
Газараа хороохоёо яраашадынь
Гараараа зангаад саашалнад.
— Яажашье байхадань яахамнайб
Яһалал солоохойтой хүн гүбэ,—
Амгалан сэдьхэлтэ хүршэнэрынь,
Ажалаа хэхэеэ шамданад.
Алдарта хэрэгтээ шуумайнад.

**

Модоной складые даагша
Модуев Мунинха Петрович
Тэрэ ажалда ороһоор
Тэбхэр нэгэ жэл болоод,
Нарһатын сэсэрлигэй хормойдо,
Нарихан горхоной эрьедэ,
Намжаа һайхан газарта,
Жэргэмэлнүүдэй жэргэдэг,
Жэгтэй һайхан нугада,
Эрбээхэйнүүдэй наададаг,
Элдин хонгор дободо,
Хонхо сэсэгэй һалбардаг
Хонгор һайхан зүлгэ дээр —
Нарһатын айлнуудай хараагүй,
Наһан соогоо үзөөгүй,
Дорюун үндэр байшан гэр
Долоон һара соо бодхообо.
Уран долоон дархашуулай
Ушаргүй хурса һүхэнүүд,
Хашаа үндэрөөр бодхоожо,
Ханхинахыса ханхинанад.
Хашарһа мүнгэ тоолохожо,
Хабаяа үзэн ханхинанад.
Шэнэхэн шабхан сабшажа,
Шэнхинэхысэ шэнхинэнэд.
Олзо зөөри эзэндээ
Оруулхажа шэнхинэнэд,
Мунинха мундуу Петровичой
Муухай гоё энэ гэрэй,
Арбан хоёр сонхонууд,
Ара эбэрээрнь яларна.
Амитанай нюдэ һаргаажа,
Аргагүйгөөр толорно.
Юртэмсын байдалые һоннрхожо
Юлхытэрээ бэлтылдэһэн,
Сэгээн сэнхир сонхонууд,
Тортон эһэ табингүй,
Тооһо шорой оруулангүй,
Наранайл гэрэлые гансаарайень
Нарилхажа оруулаад,
Сонхо түрэһэн үүргээ
Солотой нэрэтэйгээр дүүргэнэд.
Үндэр намжар байшангайнь
Үргэн налуу оройдо,
Зуун жэлдэ соорохогүй,
Зузаан зузаан түмэрнүүд,
Хухарха гэжэ байхагүй
Хурганай зэргэ хадааһаар
Хадагдахыса хадагдаба.
Тоншье һаа ноб ногоон
Тоһон шэрээр шэрдэгдэбэ.
Ёро хаража шаханадаг
Ёһо муута шаазгайн,
Гэрэйнь ялагар оройдо
Гэндэжэ һуугаашье һаа,
Халба һүрэн ниидэхэгүй,
Халтиржа доошоо унашахал!
Зуудаг нохойн аманда
Зулай гоёхоноор орошохол!
— Һаа, һаа, һаа даа,
Һаарал хүлэгнайш—дагадхал даа,
Һанагдаагүй юумэ болонол даа.
Энэ багайнь хүршэиэр
Эмнилсэжэ ойлголсоно.
Холо саадынь хүршэнэр
Хонхото телефоноор дуулалсана.
— Хэтэрһэн энэ шолмомнай,
Хэды болотороо годоорхо юм.
Хүрөө болоо бэшэ юм гү?—
Хүршэнэрэйнь нэгэн ама гарана.
— Хаял даа, саашань, яахашниб!
Хараад дуугай һууябди.
Нютагай хүн аад зохидгүйл даа,
Нюур гэжэ бии ха юм.
Хамтын зөөри баян даа,
Халбагадахыса халбагадаад,
Хахаад садаад болихо даа,
Хаана холо ошохо һэм даа,
Хараад һуужал байябди.
Олиггүйгөөр санхатаад,
Олоной наадан болохо һэн гү?
Орхи саашань, яахашниб!

(үргэлжэлэлынь хожом гараха).

А. ЖАМБАЛОН

Угтан абыш, хүбүүд, басагадаа!

(Дээдэ һургуули дүүргэһэн залуу мэргэжэлтэдтэ)

Хохир һуури дээрэ анханда
хүндэн абаһан таламни,
Хонин хушалга соо нилхадам
орёон мансылһан нютагни!
Хорёод жэлнүүд соо замдаа
ургаһан хүбүүд, басагадш
Холын городһоо шамдаа
хүрэжэ ерэбэл бусангаа.
Сэдьхэлээ дэлгээн, бэеэрээ
үнинэй золголсоогүй аад,
Сээжэдээ шамаяа тэбэрин,
үнэнһөө уярнал хараад...
Гэмтэ ябадалаар тэдэнэр
эрхээ хаһагдаа бэшэл,
Гэрһээ хулжаад, бэлэхэнээр
олзо баялигш бэдэрээгүйл.
Дүлэтэ зүрхэнэйнгөө оньһые
шамдаа түхөөн бэлэглэхээр
Үнэтэ эрдэмэй оньһые
иигэжэ удаан бэдэрээл.
Элэшэгүй эрдэни шулуу
олоһон мэтэ сэгнэхээр
Эгээл сэсэн һургаалаар
бэеэ хуяглаад ерээл.
Хүбүүд, басагадш шиниингээ
заншал, угые мартаагүй,
Хүгжэн һалбархыеш үндэһэн—
мүнхэ амидарал асараа.
Ажалша юрын хүнэй
уужам, һайхан сэдьхэл,
Ажабайдал, тэмсэлнүүдэй
залиршагүй хүсэл, һэшхэл—
Тэдэнэйш абажа ябаһан
нангин баялигынь гээшэл,
Тэдэнэйш зориһон маршрут
гэрэлтэ ерээдүй тээшэл.
Тоолошогүй мал һүрэгөөрөө,
дууһашагүй сагаан эдеэгээ.
Толидол шара хүбэригөөрөө,
дуунайнгаа хүхюун аялгаар
Угтан абыш хүбүүд, басагадаа,
эхэ эсэгэдэл энхэрыш,
Урдахи замынь тодолон
эрхим амжалта юрөөгыш,
Ажал, хэрэгүүдтэнь туһалан,
сэдьхэлээ, дүршэлөө
хубаалдыш,
Ая гангата тала нютагни—
ажалша, малша, арадни!

Шатарай дээдэ нэрэ зэргын түлөө

М. Ботвинник — Т. Петросян хоёрой хоорондо болоһон матч тухай дэлхэйн шатарай хэблэлдэ һонирхолтой мэдээсэлнүүдэй үшөө замхаадүй байтар, мүнөө дэлхэйн шэнэ чемпионтой тулалдаха шатаршанине элирүүлхэ талаар шэнэ мүрысөөнүүд эхилнэбэ.

Шэлэн абаха мүрысөөнүүдэй түрүүшын шата—Европодохи нэгэдэхи зоныи турнир Халле городто (ГДР) боложо дүүрэбэ. Ерэхэ намартаа зональна бусад турнирнууд эхилхэнь. Тэндэ дэлхэйн дээрэхи гайхамшаг бэрхэ шатаршад хабаадаха байна.

Халледа болоһон турнирта 19 нарти наадахадаа 14 очкотой болоһон Венгриин гроссмейстер Л. Портиш, нэгэ очко доогуур абаһан Даниин гроссмейстер Б. Ларсен илаба. Эдэ хоёр шэлэн абалгын мүрысөөнүүдэй хоёрдохи шатада—зоно хоорондын турнирта хабаадаха эрхэ олобо гээшэ. Энэ зоно хоорондын турнирта хабаадаха эрхэтэй 3-дахи һууриин түлөө тус тустаа 12 очко абаһан гроссмейстернүүд Б. Ивков (Югослави), К. Робач (Австри) гэгшэд Белградта урда урдаһаа хаража, дүрбэ дахин наадахань. Эдэнэр бэрхэ шатаршад В. Ульман (ГДР), П. Трифунович (Югослави) гэгшэдэй урда тээнь гаранхай бшуу.

Зоно хоорондын турнирта США-һаа хабаадаха хоёр шатаршадай нэрэ мэдэгдэнхэй. Эдэ хадаа гроссмейстернүүд Р. Фишер, А. Бисгайер болоно!

Шатарай талаар дэлхэй дээрэ эгээл хүсэтэй орон байһан туладань зоно хоорондын турнирта хабаадахаар Советскэ Союзда дүрбэн һуури үгтэбэ. Тус мүрысөөндэ хабаадаха онсо эрхэтэй байһан дэлхэйн экс-чемпион М. Таль энэ тоодо оронгүй хабаадаха.

Манай ороной эдэ дүрбэн шатаршад хэйшан гээд шэлэгдэхэб? Нэн түрүүлэн манай ороной 31-дэхи чемпионадай финал үнгэргэгдэхэ. Тэндэ дэлхэйн чемпион, СССР-эй нёдондоной чемпион, тэрэшэлэн хахад финалда хабаадаһан хэсүү бэрхэ шатаршад хабаадаха, 1963 оной чемпионадта илаһан зургаан шатаршад, тусхай уряалтай хоёр гроссмейстернүүд (нэгэниинь—В. Смыслов) 1964 ондо болохо тусхай зональна турнирта (хоёрдохи ээлжээн) тулалдаха байна.

Зональна бүхы мүрысөөнүүдтэ илагшад (24 байха) зоно хоорондын турнирта тэмсэлээ үргэлжэлүүлхэ. Дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргын түлөө тэмсэхэ эрхэ олохо шэлэлгын һүүлшын шатын мүрысөөнүүдтэ зоно хоорондын турнирта илаһан зургаан шатаршад, тиихэдэ, тусхай онсо эрхэтэй М. Ботвинник, П. Керес гэгшэд наадаха байна.

Дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргэ буляалдаха турнир 1965 ондо олимпийскэ ёһо гуримаар хэдэн матч үнгэргэлгэтэйгөөр болохо юм.

Зай, иигээд лэ шатарай дээдэ нэрэ зэргын түлөө ехэ тэмсэлэй түрүүшын үгые Советскэ Союзда болохо ороной чемпионат хэлэхэнь. Тэрэ чемпионат Ленинградта ноябриин 21-дэ нээгдэхэнь.

Я. Рохлин,
ТАСС-ай шатарай шэнжэлэгшэ.
ТАСС.

Аха дүүгэй туһаламжа

БЕРЛИН, августын 2. (ТАСС). Югославиин Скопле городто газарай хүдэлхэдэ хохидолдо ороһон хүнүүдтэ туһаламжа үзүүлхын тулада 50 мянга шахуу марка ГДР-тэ суглуулагдаад байна. ГДР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэ байгуулагдаһан туһаламжа үзүүлхэ комитедэй мэдээсэһэнэй ёһоор туһаламжа үзүүлхэ фондодо Немецкэ сүлөөтэ профсоюзуудай нэгэдэлэй (ОСНП), таряашадай харилсан туһалалсалгын нэгэдэлэй болон бусад нийтын организацинуудай зүгһөө мүнгэ зөөри оруулагдаа. Скопле городто газарай хүдэлхэдэ хохидоһон хүнүүдэй амаралтын гэрнүүдтэ ошожо амархын тулада 2300 путёвко гүрэнэй эмхи зургаанууд болон арадай предприятинууд үгэһэн байна. Газарай хүдэлхэдэ хохидоһон 200 хүнние аргалуулхын болон амархын тулада ГДР ерэхыень ОСНП уриһан байна.

Эм дом, медицинскэ зэбсэг хэрэгсэл, палатканууд болон бусад материалнууд самолёдоор болон автомашинануудаар ГДР-һээ Скопле городто эльгээгдээ. Газарай хүдэлхэдэ гэмтэгшэдтэ немецкэ Улаан Хэрээһэнэй (ГДР) үгэһэн эм дом болон түхеэрэлгэнүүдые шэрэһэн поезд Скопле орохо замдаа ябана.

ОМСК. Сибириин хүдөө ажахын научно-шэнжэлэлгын институт Сибирьтэ, Ураалда, Алас-Дурна зүгтэ саад тариха, тэрэ тоодо үрэ жэмэстэ модонуудай шэнэ сорт бии болгохо асуудалнуудые үргэнөөр эрхилдэг юм. Гансахан Омско областиин колхоз, совхозуудта 3200 гектар талмай дээрэ үрэ жэмэстэ модонуудай саад таригданхай. Зураг дээрэ: сорт шалгадаг участогай техник-лаборант О. Д. Егорова ургасые тодорхойлхын тулада малина шэгнэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

30 мүнгөөр... „М-72“ мотоцикл

Улаан-Үдэ хотымнай пенсионернүүд ажалшадай дунда лоторейн билет үргэнөөр худалдаха хэрэгтэ ашагүй ехэ туһаламжа хүргэдэг. Энэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг пенсионернүүд гэбэл: Екатерина Петровна Львова, Дмитрий Семенович Балаганский болон бусад оролсодог.

4-дэхи тиражай гарахын урда тээ пенсионернүүдэй аша оролдолгын хүсөөр мянга гаран түхэригэй билеdүүд худалдагдаһан байна.

Билет худалдалгын үедэ пенсионер Баганов өөртөө 6 билет абаһан байгаа. Теэд тэрэнэйнь нэгэндэ 850 түхэриг сэнтэй «М-72» маркын мотоцикл тудаһан байба. Үбгэн наһан болоһон хойноо мотоцикл абаадшье юу хэбэ бэлэйбиб гэжэ бодоһон Баганов мотоциклайнгаа сэнгые мүнгөөрнь абаа.

Д. Колмаков.

Һурагшадай оролдолгоор...

Кабанскын дунда һургуулиин һурагшад һүүлэй хэдэн жэл соо шубуу үсхэбэрилдэг юм. Тэдэнэр хамта дээрээ 86 мянга 252 толгой шубуунай мяха гүрэндөө тушаагаа.

***

Бэшүүрэй, Бага-Куналейн, Петропавловкын, Үнэгэтэйн 8 жэлэй ба дунда һургуулинуудай һурагшад өөһэдынгөө участогууд дээрэ хүдөө ажахын ургамалнуудай гарасада микроэлементнүүд ямар нүлөө үзүүлдэг бэ гэһэн туршалгануудые хэнэ.

**

Захаамин нютагай Михайловкын һургуулиин эдир натуралистнар ойрын хэдэн жэлэй туршада нарай малда шухала хэрэгтэй орооһо ургуулна. Тусхай бодосуудай, гэрэл, дулаан элшэ элбэг байһанһаа орооһон үбэлэй сагта ургадаг байна.

Нилээдгүйхэн ургаһан хойноо жэжэ малда эдюулхэдэ ехэ шэмэтэй, туһатайшье гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Элдэбын үбшэ хабшанда ***илдэдэггүй, түргэн томо болодог. Михайловкын һургуулярхин үнгэрэгшэ үбэл 35 центнер орооһо ургуулжа, колхозойнгоо ажахыда туһалаа.

***

1962 ондо манай республика дотор 10 мянга 500 хүнтэй 226 һуралсалай үйлэдбэриин бригада байгаа һаа, мүнөө жэл хамта дээрээ 12 мянган хүнтэй 230 бригада тоологдоно.

Нёдондо 730 гектар газарта кукуруза хаяжа, га бүриһөө дунда зэргээр 350 центнер ногоон набша намаа абаа. Бобово ургамалнуудые 157 гектарта, саахарай свёкло—478 га, орооһото ургамалнуудые 685, огородой эдеэ—139 га газарта тариһан байна. Һурагшадай хүсөөр 34 мянга 324 толгой шубууд үсхэгдөө, 46 мянга 567 толгой хонин хайшалагдаа, 32 мянган һөөг модон һуулгагдаа, 32 мянга 207 центнер үбһэн һүрилэгдэжэ абтаһан юм.

Модошод амаралтын газарнуудаар...

Буряадай модоной промышленностиин хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд болон алба хаагшад социальна страхованиин мүнгэнһөө, эмхи зургаануудай нөөсэһөө амаралтын газарнуудта путевкэнуудые олоор абанад.

Мүнөө үедэ 400 гаран модошод оронойнгоо амаралтын газарнуудаар бэеынгээ элүүр энхые бэхижүүлжэ байнхай. Тэдэнэй зариман амаралтаа һайнаар үнгэргөөд, ажалдаа шэнэ хүсэтэйгөөр хүдэлжэ эхилэнхэй.

Итанцын леспромхозой токарь Макаров Хара далайн эрьедэхи Гагры курортдо амараад бусаа. Сэлэнгын леспромхозой ажалшад В. Сониев, В. Воронова гэгшэд Дарһанай, Горячинскиин курортнуудаар амараа юм. «Учитель» гэжэ амаралтын байшанда жэл бүри 15—20 хүн амаржа бэеэ һайжаруулдаг.

Модошодой 1000 гаран үхибүүд пионер лагерьнуудаар зун бүхэндэ амардаг заншалтай. 1963 ондо үхибүүдэй хүхин сэнгэхын, амархын түлөөдэ 700 мянган түхэриг мүнгэн гаргашалагдахаар хараалагданхай.

Н. Тюрнев.

Сагаан улярил

Улаан-Үдын гидрометобсерваториин мэдээсэһэнэй ёһоор мүнөөдэр республика доторнай бага зэргэ үүлэтэйшэг байха. Шиг нойто унахагүй, һулашагаар һалхилха. Улаан-Үдэ хотодо үглөөгүүр 13—15, үдэртөө 28—30 градус дулаан байхаар хүлеэгдэнэ.

Августын 5—6-най үдэрнүүдтэ бага зэргэ үүлэтэй байха, зарим газар нютагуудаар түргэн зуурын бороон орохо, тэнгэри дуугарха, баруун хойто зүгһөө һулаханаар һалхилха. Һуниндөө 8—13, үдэртөө хойто аймагуудаар 18—23, бусад аймагуудаар 23—28 градус дулаан болохоор хараалагдана.

46-дахи ж...
ойн һайн...

«Коммунизм» ко... дэ, Борьёодоо аду... эгээл баян артельн... до оролсодог. Тиим... һээ жэлдэ ниит... малда дулаан хото... дые барижал байда...

Мүнөөшье ко... түбһөө дүтэхэнэ 13... үбэлэй байра бар... дархашуул Д-Ц. ... Ц. Жугдуров, Б. Р... жиев гэгшэд оролдо... гээр хүдэлнэд.

Дархашуул Б. ... Ч. Будаев гэгшэд 1... ной байра Дабхарай... жэ газарта барижа... Сагаалиин хүндыдэ ... ниной үшөө нэгэ ш... түхеэрэгдэнэ.

«Коммунизмын» ... шуул эдэ барилгану... тябриин революции... ойн баярай һайндэр... дүүргэхэ зорилго ур... сэхэ табинхай.

Д. Д...

СЭЛГЭЭХЭН СЭЛЭНГЫН ЭРЬЕДЭ...

Э. Брюханенкы...

ХИЛЫН САанаһаа

ЭКОСОС-ой сесси хаагдаба

ЖЕНЕВЭ, августын 2. (ТАСС). ООН-ой Экономическа болон социальна советэй (ЭКОСОС) сесси хаагдаба. Советэй гэшүүн байһан 18 ороной түлөөлэгшэд, ЮНЕСКО, МОТ, ФАО болон бусад уласхоорондын организацинуудай ажаглагшад сессиин хүдэлмэридэ хабаадалсаа. Нэгэдэмэл Нацануудай Организациин генеральна секретарь У Тан ЭКОСОС-ой хүдэлмэридэ хабаадалсаһан байна.

Дэлхэйн экономическа байдал, дэлхэй дээрэхи социальна дэбжэлтын шэглэл, дэлхэйн худалдаа наймаанай хүгжэлтэ, буу зэбсэг хуряалгын экономическа болон социальна үрэ дүн, промышленна хүгжэлтэ, хүгжэлтэ багатай оронуудта техническэ туһаламжа үзүүлэлгэ гэхэ мэтын шухала асуудалнуудые сесси (5 шахуу недели соо үргэлжэлһэн) хаража үзэһэн байна. Уласхоорондын экономическа болон социальна ажабайдалда хамаатай хори гаран бусад асуудалнууд мүн лэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байха юм.

Худалдаа наймаанай болон хүгжэлтын талаар ООН-ой конференциие ерэхэ жэлэй мартда Женевэдэ зарлаха гэжэ Экономическа болон социальна совет шиидхэбэри гаргаа.

Португали болон правительствынь үндэһэ яһанай илгаа гаргадаг, мүн колониальна политика бэелүүлдэг байһан Урда-Африкын Республикые Африкада хамаатай экономическа комиссиин гэшүүдһээ гаргаха гэжэ ЭКОСОС Африкын оронуудай эрилтээр шиидхээ.

СССР-эй, США-гай, Чехословакиин болон Камбоджын хамтадаа дурадхаһан резолюциие ЭКОСОС түгэсхэлэйнгөө заседани дээрэ баталан абаа. Буу зэбсэг бүгэдэ нийтээрээ, хүсэдөөр хуряаха тухай хэлсээ баталхын тулада бүхы гүрэнүүдэй правительствонууд бүри ехээр оролдолго гаргаха бэзэ гэһэн найдабари энэ резолюци соо элирхэйлэн мэдүүлэгдэһэн байна. Буу зэбсэг хуряалгын Экономическа болон социальна үрэ дүнгүүдтэй холбоотой хэмжээ ябуулганууудай программые саашадань шэнжэлжэ үзэхэ шухала гээд резолюци соо заагдана.

Экососой удаадахи сесси 1964 оной зун болохо юм.

Камбоджын правительствын мэдүүлгэ

ПАРИЖ, августын 2. (ТАСС). Франс Пресс агентствын корреспондентын Пном-Пеньһээ дамжуулһанай ёһоор Камбоджын хаанта правительство мэдүүлгэ толилоо. Таиландын талаһаа «Ээзрхэг түримхэй добтолго хэхэ аюул бии» гэжэ мэдүүлгэ соо тэмдэглэгдэнэ. Энээн тухай юун гэршэлнэб гэхэдэ, «Таиландын сэрэгүүд Камбоджын хилые зүбшөн ниишэ тиишээ ябуултана» гэжэ мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

«Оронойнгоо газар уһые хамгаалхын» тулада Камбоджо бүхы шухала хэмжээнүүдые абаха гээд хаанта правительство онсолон тэмдэглэнэ.

Хүндэ хүшэр хойшолон

БЕЛГРАД, августын 2. (ТАСС). Скопле городто болоһон газарай хүдэлэлгын хойшолон хүндэ хүшэр байшоо. Скопле городой скупщинын (советэй) түрүүлэгшэ Б. Попов иигэжэ мэдүүлээ. 2 мянга гаран хүн гэмтэжэ үхөө, 2.600 хүн шархатаа. 135 мянган байра хүсэдөөр һандарһан гү, али хүнэй һууха аргагүй болоһон байна. Хэмжээнэйнгээ талаар Югослави соо гурбадахи һуури эзэлдэг Скопле городой университет бүрин усадхагдаа гэхэдэ болоно.

Жэлэй эсэс хүрэтэр хамта дээрээ 1 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай хабсаргагдадаг гэрнүүдые Скопле городто табижа хүн зониие палатканууднһаа гаргажа оруулха хэмжээнүүдые Югославиин предприятинууд абажа байна. Шэнэ Скопле 3—4 жэлэй турша соо баригдажа дүүргэгдэхэ гээд Б. Попов мэдүүлээ.

Городто дэлхэйн элдэб оронуудай туһаламжа үзүүлжэ байһан тухай шэнэ шэнэ мэдээсэлнүүдые газетэнүүд толилно.

Швециин правител... дэмжэнэ

СТОКГОЛЬМ, авгус... (ТАСС). Ядерна зэбсэ... шалгые хорихо тухай д... то Швециин гар та... тухай дурадхал ри... үзэмжэдэ табиха гэж... шиин правительство ш... Швециин телеграфна б... мэдээсэһэнэй ёһоор тус... хэбэри правительствын... дэрэй заседани дээрэ б... абтаа. Гадаадын хэр... министерствын болон ... ным министерствын х... рилхы тушаалтай ту... шэдэй, экспертнүүдэй ... далгатайгаар энэ засед... лоһон байгаа.

Тунис Португалита... дипломатическа хари... болюулба

ТУНИС, августын ... (ТАСС). «Португалита... ломатическа харилсаа... люулха тухай» Туниса... вительство мүнөөдэр ш... бэри гаргаа гээд Туни... даадын хэрэгүүдэй тал... рэнэй секретариадай ... дэрэй мэдээсэл соо хэл...

Редакторай орл...
Ц. Ц. ЦИБУД...

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-... улица ЛЕНИНА, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. ре... тора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27... отделов: сельскохозяйственного производства и партий... жизни—17-59, 35-14, промышленного производства и пар... ной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологичес... —24-74, советского строительства и быта—34-93, рабсел... ров и писем—25-41, 38-30, информации—32-74 и переводо... 34-05.

гор. Улан-Удэ, типография Министерства культуры Бурятской АССР.

Н00490. Зак. № 4442